

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2011

Boris Hudec

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

MANŽELSTVO A RODINA V MODERNEJ SPOLOČNOSTI

Bakalárska práca

Študijný program: Učiteľstvo nemeckého jazyka a literatúry a výchovy k občianstvu

Študijný odbor: 1.1.1 – učiteľstvo akademických predmetov

Školiace pracovisko: Katedra filozofie

Školiteľ: PhDr. Pavol Barát

Nitra 2011

Boris Hudec

Zadanie

Touto cestou vyslovujem poďakovanie pánovi PhDr. Pavlovi Barátovi za pomoc,
odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej bakalárskej práce.

Nitra, ...

.....

podpis autora BP

ABSTRAKT

Bakalárska práca sa venuje problematike manželstva a rodiny v modernej spoločnosti. Hlavným cieľom práce je opísať akým zmenám čelí súčasná rodina a aké je jej postavenie v spoločnosti. Podrobne opisuje historický kontext zmien, charakterizuje vývoj rodiny od tradičnej, cez modernú až po súčasnú postmodernú rodinu. Práca sa zameriava na súčasné postavenie a rolu muža a ženy v rodine, tiež sa zaoberá premenou materskej a otcovskej roly a rodičovstvom.

This paper deals with the problem of marriage and family in modern society. The main aim of this work is to describe what kind of changes facing the present family and what is its role in society. The paper describes in detail the historical context of change, characterized by the development of the traditional family through the modern to postmodern family. It focuses on the status and role of men and women in the family, also deals with the conversion of maternal and paternal roles and parenting.

Kľúčové slová: rodina, manželstvo, zmeny v rodine, manželské krízy

Key words: family, wedlock, changes in family, marriage crises

OBSAH

Úvod	8
1. RODINA VYMEDZENIE POJMU.....	10
1.1 Typológia rodiny.....	12
1.2 Funkcie rodiny v súčasnej spoločnosti.....	15
1.2.1 Fungovanie rodinného systému.....	18
1.3 Vývojové zmeny v rodine.....	21
1.3.1 Zmeny v oblasti manželstva.....	23
1.3.2 Zmeny v demografických procesoch.....	23
1.3.3 Zmeny v štruktúre a funkciách rodiny.....	24
1.3.4 Rozvodovosť a rodiny s jedným rodičom.....	25
1.4 Rola muža a ženy v súčasnej rodine.....	26
1.4.1 Špecifiká mužskej role.....	28
1.4.2 Špecifiká ženskej role.....	30
1.5 Rodičovstvo.....	31
2. MANŽELSTVO.....	33
2.1 Motívy, ktoré vedú k uzavretiu manželstva.....	34
2.2 Ciele a typy manželstva.....	37
2.3 Vývoj manželstva v čase.....	38
2.4 Manželské krízy.....	41
2.5 Návrhy ako udržať dlhodobý vzťah.....	41

ZÁVER.....	44
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV.....	48

ÚVOD

„Šťastný je ten, kto našiel šťastie v rodine.“

(Lev Nikolajevič Tolstoj)

V predmetnej bakalárskej práci sa budem venovať problematike rodiny a manželstva v modernej spoločnosti. Ako vieme, rodina je základnou bunkou spoločnosti a táto všeobecne prijímaná definícia je platná už niekoľko desaťročí. Či je adekvátna aj na označenie súčasnej rodiny je diskutabilné. Niektorí autori sú skôr pesimistickejší a uvádzajú, že súčasná rodina je v kríze a hrozí jej zánik. Iní autori sú skôr optimistickjší a tvrdia, že rodina ako taká nezanikne nikdy, pretože aj v modernej spoločnosti poskytuje jej jednotlivým členom bezpečné útočisko, deťom nenahraditeľný domov a výchovu. Mojim cieľom v tejto bakalárskej práci je teda podrobne opísať aktuálny stav rodiny a manželstva v súčasnej spoločnosti.

Prácu som rozdelil na dve časti. V prvej časti sa venujem rodine, jej funkciám, štruktúre a zmenám, ktoré v nej nastali. To, ako poznáme rodinu dnes, je výsledkom jej historického vývoja. Rodina nezostáva nemenná, ako sa vyvíja ľudstvo a spoločnosť vyvíja sa aj rodina. Na zmeny, ktoré sa udiali v rodine sa môžeme pozeráť z viacerých hľadísk. Ide o zmeny v štruktúre a funkciách rodiny, v demografických procesoch, ako pomerne nový fenomén môžem tiež označiť neustále stúpajúcu rozvodovosť. To, akými zmenami prešla rodina od tradičnej cez modernú až po postmodernú rodinu, bude predmetom prvej kapitoly. Postavenie a rola muža a ženy v súčasnej rodine takisto podlieha zmenám. Medzi zásadné zmeny, ktoré nastali môžem zaradiť fakt, že muž prestal byť jediným živiteľom rodiny a autoritou a žena sa realizuje okrem materstva aj v pracovnej oblasti. Rola matky sa veľmi nezmenila, rola otca prechádza radikálnou premenou. S rodinou a manželstvom úzko súvisí rodičovstvo, veď z manželov sa rodina stáva až vtedy keď do nej pribudne potomok. Rodičovstvo ako také tiež podlieha zmenám, v súčasnosti sa hovorí o tzv. vzťahovom rodičovstve. Podrobne všetky tieto premeny popíšem v práci.

V druhej časti sa venujem problematike manželstva. Manželstvo môžeme definovať ako dobrovoľný inštitucionalizovaný zväzok dospelého muža a ženy. V súčasnom manželstve môžeme pozorovať výraznú individualizáciu, rovnocennosť muža a ženy, zmeny v postavení dieťaťa. Podrobne popíšem funkcie a ciele manželstva, zamieriam sa aj na motívy, ktoré vedú ľudí k uzavretiu manželského zväzku. Opíšem vývoj manželstva v čase od partnerstva, cez mladé manželstvo, až po manželstvo v starobe. Ukážem čím je

charakteristický vzťah v jednotlivých obdobiach. V manželstve sa vyskytujú pozitívne a príjemné okamihy, ale prirodzene každé manželstvo prechádza aj kritickými, menej príjemnými chvíľami, ktoré sa nazývajú krízy. Tieto situácie sú charakteristické pre niektoré vývojové obdobia manželstva. V závere druhej časti sa budem venovať problematike ako prekonať manželské krízy a udržať si dlhodobý, spokojný vzťah.

1 . RODINA – VYMEDZENIE POJMU

Mohlo by sa zdať, že vymedzenie pojmu „rodina“ bude jednoduché a jednoznačné. Veď takmer všetci sme súčasťou svojej rodiny. Avšak, pri pohľade do odborných kníh s touto terminológiou sa stretávame s väčšou či menšou odlišnosťou pri definovaní. Azda v súčasnosti, keď rodina predchádza radikálnym vývojom (niektorí hovoria o kríze rodiny), mení sa jej postavenie i funkcie v spoločnosti, bude charakteristika tohto pojmu ešte zložitejšia. Pokúsim sa uviesť niekoľko čo možno najpresnejších a najvýstižnejších definícií.

Rodina ako „špecifická sociálna skupina, v ktorej človek už ako dieťa žije a získava skúsenosti z ľudského súžitia, pomoci, ale i konfliktov a ich zvládania, je vymedzovaná z rôznych uhlov pohľadu – *rôznych vedeckých disciplín* (psychológie, sociológie, pedagogiky, apod.), *rôznych prístupov* (psychoanalýza, behaviorizmus atď.) *i rôznych aspektov* (funkčnosti, komunikácie a i.)“ (Szeliga, 2001, s. 14).

Ako uvádza Veľký sociologický slovník (Linhart, J., Petrušek, M., Maříková, H., Vodáková, A., 1996, s. 941) „rodina je pôvodná a najdôležitejšia spoločenská skupina a inštitúcia, ktorá je základným článkom sociálnej štruktúry i základnou ekonomickou jednotkou a jej hlavnými funkciami sú reprodukcia ľudského biologického druhu a výchova, resp. socializácia potomstva, ale aj prenos kultúrnych vzorov a zachovanie kontinuity kultúrneho vývinu“.

Psychologický slovník (Hartlová, Hartl, 2002) definuje rodinu ako spoločenskú skupinu spojenú manželstvom napríklad pokrvnými vzťahmi, zodpovednosťou a vzájomnou pomocou.

Podľa Havlíka (2002) je rodina základným činiteľom **demografického vývinu** (predstavuje cyklus viazaný na biologické fázy od narodenia až po smrť), **sociálnej štruktúry** (sociálnu štruktúru tvorí skôr sieť vzťahov rodín než jednotlivcov), **ekonomickým** (rodiny plnia ekonomické funkcie, sú hospodáriacimi domácnosťami) i **kultúrnym** (diferencovane reprodukovujú základné normy, hodnoty, kultúrne vzorce spoločnosti). To potvrdzuje, že rodina je nielen skupinou (*formou vzťahov členov a ich organizáciou*), ale aj inštitúciou (*záväzným systémom usporiadaní a pravidiel spolužitia*). Zaisťuje kontinuitné i diskontinuitné spoločenské procesy, zabezpečuje pre jedinca i spoločnosť najzákladnejšie funkcie, sprostredkováva ich medzi individuum a celkom spoločnosti.

Kovačič (2002, s. 16) v súvislosti s jednou z najzákladnejších funkcií rodiny a to s výchovou, definuje rodinu ako „najbližšie a najvplyvnejšie prostredie, ktoré od prvých okamihov života, od prednarodenia jednotlivca, v jeho genetických základoch a mechanizmoch, už od natality a neskôr počas vývinu a dospievania utvára, formuje, resp. deformuje jeho osobnosť a správanie“.

Dieťa si vo funkčnej rodine osvojuje sociálne roly s príslušnými vzorcami správania, ktoré sa stávajú súčasťou jeho identity, rodina je pre dieťa školou emócií a miestom utvárania a rozvoja emocionálnej inteligencie, ktorá sa stane základom charakteru utváraných citových väzieb pre celý život. Osvojuje si určitý štýl komunikácie a tiež hodnotový systém. Rodina je miestom procesu socializácie, miestom, kde sa jednotlivec stáva spoločenskou bytosťou, kde rozvinie svoje potenciality (Oravcová, 2006).

Ako som spomenul v úvode kapitoly, definícií rodiny je veľké množstvo. Bujnová (2005) z jednotlivých chápaní rodiny vyvodila jej charakteristické znaky:

- rodina je spoločensky schválená forma stáleho spolužitia,
- rodina sa skladá z osôb navzájom spojených zväzkami krvi, manželstva alebo adopcie, s čím súvisí intimita vzájomného spolužitia a silné citové putá,
- členovia rodiny zvyčajne bývajú pod jednou strechou,
- členovia rodiny spolupracujú medzi sebou v rámci spoločensky uznávanej del'by úloh,
- členov rodiny možno určiť spoločensky uznávanou metódou merania príbuzenstva a pôvodu,
- rodina si vytvára svoje vlastné zvyklosti, rituály a tradície.

Ako vidieť z vyššie uvedeného, vymedzenie obsahu pojmu rodina nie je vôbec jednoduché. Na rodinu sa môžeme pozerat' z mnohých aspektov, napríklad z hľadiska jej funkcie, štruktúry, fungovania, ale aj z hľadiska rôznych vedných disciplín ako je sociológia, psychológia, gamalógia (veda o manželstve) apod. Rozdielny je pohľad na rodinu aj z hľadiska cirkvi, štátu, politiky... Nájsť teda univerzálnu a všeobecne platnú definíciu rodiny je náročné, veď už len pre každého jednotlivca znamená rodina niečo iné a význam rodiny sa mení aj v historickom kontexte.

1.1 Typológia rodiny

V súčasnosti existuje v našej spoločnosti niekoľko rôznych typov rodín, rozlišujeme ich napr. z hľadiska úplnosti, neúplnosti, funkčnosti resp. nefunkčnosti, z hľadiska štruktúry, ale aj z hľadiska jej fungovania ako systému. Najbežnejšie sa v literatúre stretávame s rozdelením rodiny na **nukleárnu**, ktorú tvoria rodičia a slobodné deti.

Poliaková (1996, In Kasanová, 2008) uvádza, že každý človek, ktorý si založí rodinu, patrí k dvom nukleárnym rodinám: k **orientačnej, východiskovej rodine** pôvodu, v ktorej sa nachádza vo funkcii dieťaťa a k **reprodukčnej, rozmnožovacej**, v ktorej sa nachádza vo funkcii rodiča.

Rodinu je možné tiež členiť z hľadiska jej štruktúry. Na základe tohto delenia potom vznikajú rôzne podkategórie:

1. ÚPLNÁ RODINA – je vzťahovým rámcom, ktorý zahŕňa oboch rodičov a poprípade i jej ďalších členov, ako sú súrodenci, prarodičia atď. (Vágnerová, 2000). Podľa spôsobu spolužitia jej členov sa delí na (Bakošová, 1994, In Kasanová, 2008):

a. harmonickú rodinu, ktorá uspokojuje všetky potreby členov rodiny. Poskytuje optimálnu starostlivosť, prejavuje veľký záujem o deti a zabezpečuje ich optimálny vývin;

b. konsolidovanú rodinu, ktorá uspokojuje všetky základné potreby a v ktorej nie sú vážne poruchy a nezhody pri výchove detí;

c. disharmonickú rodinu (narušenú, labilnú, dysfunkčnú), kde nastáva konflikt, vyskytuje sa napätá atmosféra, alkoholizmus a tiež nezáujem, kruté zaobchádzanie s dieťaťom i medzi partnermi;

d. doplnenú rodinu (rekonštruovanú, zmiešanú, nevlastnú), kde po rozvoze jeden z rodičov so svojimi deťmi vstúpi do nového manželského zväzku, do ktorého nový partner prináša dieťa z predchádzajúceho manželstva, resp. majú spoločné dieťa. Ide o najkomplikovanejší typ vzťahov a môže priniesť rôzne problémy typu: „moje deti“, „tvoje deti“.

2. NEÚPLNÁ RODINA – je rodinou, v ktorej žije iba jeden rodič a jeho dieťa, či deti. V ich čele stojí v 85 % prípadov žena. Najčastejšie je to rozvedená žena, ale pribúdajú aj domácnosti slobodných matiek (Možný, 2006).

V poslednom sčítaní v roku 2001 bolo na Slovensku evidovaných 11, 89 % jednorodičovských rodín (štatistika). Neúplná rodina vzniká: úmrtím jedného z rodičov, rozvodom manželstva, odchodom manželského partnera, taktiež aj rozhodnutím ženy, byť slobodnou matkou s dieťaťom, neúplnou rodinou je aj rodina bezdetná.

Úmrtie jedného z rodičov „je biologicky podmienenou cestou zániku rodinnej jednotky a je imanentné životnému cyklu rodiny. Každá rodina sa raz zákonite rozpadá úmrtím svojich členov“ (Kasanová, 2008, s. 59);

Ďalším dôvodom vzniku neúplnej rodiny je **rozvodom manželstva**, ktorý je jedinou možnosťou zániku platného manželstva počas života manželov. O rozvode manželstva rozhoduje súd, ktorý v rozvodovom konaní posudzuje splnenie hmotnoprávných podmienok rozvodu (Pavelková, 2006). Rozvod nie je v našej spoločnosti ojedinelým javom. Pre účastníkov rozvodu má sociálne, etické, právne, emočné i psychologické aspekty (Matějček, Dytrych, 2002).

Podľa Goldenbergových (1998, In Sobotková, 2007) sa rysujú tri dimenzie, ktoré ovplyvňujú úspešnú adaptáciu na situáciu neúplnej rodiny po rozvode:

➤ **vnútorné zdroje rodiny**: zahŕňajú schopnosť reorganizovať sa a udržať si vnútornú integritu i napriek veľkým zmenám, ktoré sa dejú v štruktúre a fungovaní rodiny. Osamelá matka si udržiava pocit kontroly a zvládania, hranice v rodine zostávajú zreteľné, komunikácia v rodine zostáva funkčná;

➤ **environmentálny stres**: záleží tiež na tom, ako rodina vníma stres z jej vonkajšieho prostredia a ako efektívne mechanizmy zvládania používa;

➤ **zdroje v širšej sociálnej sieti**: aká je miera a kvalita vonkajších zdrojov podpory (priatelia, príbuzní), ktoré je rodina schopná aktivovať.

Neúplná rodina vzniká aj ako dôsledok **odchodu manželského partnera**. Opustenie rodiny môže byť spôsobené rôznymi okolnosťami napr. vynúteným pobytom vo väzení, dlhodobým pobytom v zahraničí a pod.

Taktiež je to aj **rozhodnutie ženy byť slobodnou matkou s dieťaťom**, ktoré so sebou prináša neúplnú rodinu. Takéto rozhodnutie môže byť ovplyvnené mnohými faktormi, napr. nezrelosťou, ale aj reakciou na neisté vyhliadky do budúcnosti: nároky na individuálne šťastie v dnešnej spoločnosti sú vysoké, náročné je tiež vybudovanie a udržanie stabilného vzťahu (Sobotková, 2007). Problematika rodín s jedným rodičom je

komplikovaná, ale považujem za dôležité spomenúť výrazný problém a to absenciu mužského vzoru vo výchove, čo môže synovi sťažiť identifikáciu so svojou pohlavnou rolou (Warshak, 1996).

No a v konečnom dôsledku, keďže faktorom tvoriacim rodinu je aj dieťa, **rodina bezdetná** je neúplnou rodinou. Táto rodina vzniká ako dôsledok neplodnosti páru, ako uvádza Vágnerová (2000). Nie je síce spojená s morálnym odsúdením, ale títo ľudia bývajú hodnotení ako menejcenní.

Tamášová (2006) vymedzuje okrem *úplnej* a *neúplnej* rodiny ešte *nezrelú* rodinu (nedostatočne pripravenú), *preťaženú* rodinu (bytovými, ekonomickými problémami apod.), *ambicióznou* rodinu (orientovaná na úspech, materiálne zabezpečenie na úkor citovej či emocionálnej výchovy), *perfekcionistickú* rodinu (vysoké požiadavky rodičov v rozpore so schopnosťami detí), *autoritársku* rodinu (prevláda v nej výchovný dril) a *rozmaznávajúcu* rodinu (ktorú charakterizuje benevolentná výchova).

V poslednej dobe sa začína venovať pozornosť aj iným, netypickým formám rodinného spolužitia. Je to napríklad **homosexuálna rodina**, t. j. rodina, v ktorej homosexuálni partneri vychovávajú deti (Geist, 1992, In Bujnová, 2005), alebo tzv. **škandinávská rodina**, t.j. mimomanželské spolužitie, ktoré tvoria nezosobášení rodičia žijúci v jednej domácnosti so svojimi deťmi (Guráň, Filadelfiová, 1992, In Bujnová, 2005)

V tejto časti som ukázal aké rozličné typy rodín môžu z rôznych životných udalostí vzniknúť. Z hľadiska zdravého vývinu dieťaťa považujem za najvhodnejšiu rodinu úplnú, samozrejme za podmienky, že je funkčná. Funkčnosti rodín sa budem venovať v nasledujúcej podkapitole. V prípade, že je rodina síce úplná, ale nefunkčná, to často môže mať pre dieťa horšie dôsledky ako rodina neúplná, ale funkčná. Aj keď si myslím, že neúplná rodina je v tomto znevýhodnená, pretože len s veľkou námahou môže plniť všetky tie funkcie, aké prirodzene plní úplná a funkčná rodina.

1.2 Funkcie rodiny v súčasnej spoločnosti

Na oblasť funkcií rodiny sa môžeme pozerat' z dvoch aspektov: jedným je charakteristika funkcií rodiny z hľadiska uspokojovania potrieb svojich členov; druhým je skúmanie úloh, ktoré plní voči spoločnosti.

Funkcie rodiny prešli viacerými zmenami a vývojom. To aké funkcie plnila rodina v minulosti už nemôžeme porovnávať so súčasnosťou. Pokúsim sa teda krátko načrtnúť jednotlivé premeny a zmeny v porovnaní s minulosťou a budem sa snažiť opísať tie funkcie, ktoré sú aktuálne pre súčasnú rodinu.

Z psychologického hľadiska má rodina dve hlavné funkcie – *funkciu uspokojovania potrieb* (základných biologických – nevyhnutných pre život a základných psychologických – nevyhnutných pre kvalitu života) a *funkcie sociálnej kontroly*, ako prostriedku socializácie (Šimová, 2002). Z tejto definície vyplýva, že rodina neplní svoje funkcie len voči svojim členom (uspokojovanie potrieb) ale aj voči spoločnosti (socializácia, sociálna kontrola). Havlík a Kořa (2002) poznamenáva, že poznatky o životnej úrovni rodín, možnostiach osobného i profesijného rastu jej členov, ich kultúrna úroveň, problémy či deviácie a rozklad rodín vypovedajú i o pomeroch v spoločnosti. Rodina je spoločensky schválená forma súžitia ľudí a je právom predmetom silnej sociálnej kontroly.

V literatúre sa bežne stretávame s týmito funkciami: *biologická a reprodukčná, emocionálna, ekonomická, a socializačná*.

Biologická a reprodukčná funkcia rodiny. Po storočia bola manželská rodina v našom kultúrnom okruhu legitímnym rámcom sexuálnych vzťahov, a to pri súčasnom predpoklade, že hlavným zmyslom sexuality je počatie detí, čo prirodzene predurčovalo rodinu k plneniu biologickej a reprodukčnej funkcie. Zvlášť tzv. sexuálna revolúcia v 60. rokoch 20. storočia a rozvoj antikoncepcie zbavili sex fatálnych následkov tehotenstva, a tak dovŕšili oddelenie sexuality od manželského zväzku. Novú legitimitu získala predmanželská sexualita, ktorá je dokonca sexuológmi doporučovaná. V poslednom desaťročí došlo k odkladaniu manželstva – priemerný vek prvého manželstva sa v roku 1991 blížil k 25 rokom, v roku 2000 stúpol na takmer 29, u žien sa tento priemer zvýšil z 22 na 26,5 roku. Dôvody hľadáme v nových príležitostiach mladých, niekedy v nutnosti ekonomicky sa zaistiť, inokedy v raste konzumných nárokov apod. Zmenil sa aj tradičný

model mnohodetných rodín. V súčasnosti prevláda model s dvoma deťmi (Havlík, Koťa, 2002).

Funkcia emocionálna patrí dnes k najzásadnejším a môžeme povedať, že jej význam rastie. V minulosti bola rodina predovšetkým hospodáriacou domácnosťou, ktorá zabezpečovala svojim členom každodenné prežitie. Modernizačné procesy (*zvlášť zoslabenie až miznutie reprodukčnej funkcie rodiny*) kladú dôraz na osobné vzťahy, rodina je založená na sympatii, príťažlivosti a láske (Havlík, Koťa, 2002), poskytuje emočné uspokojenie všetkým svojim členom, umožňuje spoločne prežívať smútok i radosť, úzkosť i upokojenie, prijímať starostlivosť a poskytovať ju druhým (Wedlichová, 2008). Ako uvádza Havlík a Koťa (2002) tým, že na jednej strane poklesla ekonomická a vzdelávacia funkcia rodiny, na druhej strane mimoriadne vzrastajú emocionálne a morálne nároky na rodinu. Wedlichová (2008) dodáva, že práve táto funkcia určuje význam rodiny, ktorý sa síce v priebehu vývinu spoločnosti mení, avšak stále tvorí nutný medzičlánok medzi spoločnosťou ako celkom a jedincom.

Ekonomická funkcia rodiny patrila po stáročia k najvýznamnejším. Priemyselná revolúcia a následný technologický a ekonomický rozvoj postupne a nenávratne likvidoval rodinné hospodárstva. V druhej polovici 20. storočia rozhodujúca väčšina rodín stratila svoju úlohu hospodárskych jednotiek. V súčasnosti takmer všetci muži a radikálne rastúci počet žien významnú časť produktívneho života (s medzerami na materstvo a nevyhnutnú starostlivosť o najmenšie deti) plní svoje profesijne role mimo rodinu. Rodina sa stáva jednotkou, v ktorej sa statky získané mimo nej prerozdeľujú, upravujú a predovšetkým konzumujú. Ekonomicky sa tak v porovnaní s rodinou tradičnej spoločnosti oslabuje, až mizne jedno z najsilnejších pút, ktoré rodinu ako ekonomického garanta „prežitia“ či expanzie jej príslušníkov držalo pohromade (Havlík, Koťa, 2002).

Ďalšia zmena, ktorá sa týka ekonomickej funkcie a významne ovplyvňuje rodinný život súčasnosti, je, že sa na jednej strane zvyšuje počet tých, ktorí majú problém s uspokojovaním základných potrieb svojej rodiny vrátane udržiavania domova, na druhej strane tých, ktorí majú dost' ekonomických prostriedkov, ale málo času pre rodinný život. V oboch prípadoch môžeme očakávať v týchto rodinách problémy s uspokojovaním potreby istoty, bezpečia a zakotvenosti (Šimová, 2002).

Prostredníctvom **socializačnej funkcie rodiny** sa dieťa učí poznávať a nadväzovať medziľudské vzťahy, utvára sa jeho obraz „Ja“ a vytvárajú sa charakterové a emocionálne

základy osobnosti. Všeobecne môžeme konštatovať, že rodinné prostredie výrazne ovplyvňuje všetky stránky osobnosti dieťaťa a to od najútlejšieho veku až po dospelosť. Tento vplyv môže byť pozitívny aj negatívny. Táto funkcia súvisí s prípravou detí pre život v spoločnosti, s ich normálnym telesným i duševným vývinom (Kasanová, 2008).

Tieto základné funkcie sú dopĺňané ešte mnohými ďalšími:

- **odpočinková a regeneračná funkcia** – je tou činnosťou, ktorá poskytuje členom rodiny priestor pre aktívny oddych a umožňuje regeneráciu ich telesných i psychických síl (Kasanová, 2008).
- **ochranná funkcia** - spočíva v ochrane zdravia detí, ale aj v ich ochrane pred sociálno-patologickými javmi (Višňovský, 1998, In Bujnová, 2005).
- **domestifikačná funkcia** - znamená vytvorenie prostredia pre osobnostné zakotvenie človeka v živote, vytvorenie pocitu „sem patím“, „tu som doma“ (Novotná, 1994, In Bujnová, 2005).

Ako uvádza O. Matoušek a H. Pazlarová (2010) pôvodný komplex funkcií rodiny sa stenčuje – niektoré z nich ako sme vyššie uviedli slabnú a niektoré miznú úplne. V súčasnosti má v západnej civilizácii rodina predovšetkým tieto funkcie:

- **podporovanie socializácie** – výchova detí (socializačné funkcie),
- **vzťahovú podporu** dospelých ľudí,
- **ekonomickú podporu** všetkých členov.

Autori ďalej dodávajú, že v prípade prvých dvoch funkcií rodina nebude zastupiteľná nikdy. V histórii bolo veľa pokusov vychovávať deti v inom než rodinnom prostredí, avšak tieto pokusy dokázali **nenahraditeľnosť rodiny** (túto problematiku detailne skúmali a spracovali Langmeier, Matějček, 1974 – Psychická deprivácia v detství).

Naopak J. Matulník a kol. (2002) zdôrazňujú reprodukčnú funkciu nukleárnej rodiny. Ako uvádzajú, niektoré iné funkcie rodiny napr. socializačnú alebo ekonomickú funkciu môžu do istej miery saturovať aj iné inštitúcie. Reprodukcia populácie v primeranom rozsahu zrejme nie je možná mimo nukleárnej rodiny.

Podľa môjho názoru, to že sa funkcie rodiny menia (niektoré ubúdajú, iné na druhej strane pribúdajú) je prirodzené, napokon s vývojom ľudstva a spoločnosti, sa vyvíja a mení aj rodina. Nebolo by pravdepodobne najpriaznivejšie, keby rodina ako taká stagnovala

a zostávala tradičnou – to ani nie je možné. Dôležité je aby si každý človek, každý pár, ktorí chce uzatvoriť manželstvo (čo patrí k základným psychickým potrebám) ujasnil, čo od rodiny očakáva, a hlavne aby prijal plnú zodpovednosť za svoje rozhodnutie. Manželstvo by teda mali uzatvárať páry dostatočne psychicky vyzreté a vyrovnané. Nový typ modelu rodiny a manželstva v súčasnosti si vyžaduje manželov, ktorí sa vzájomne rešpektujú a pokladajú sa za rovnoprávných.

Čo sa týka nahraditeľnosti alebo naopak nenahraditeľnosti niektorých funkcií rodiny, myslím si, že nikdy nebude zastupiteľná socializačná funkcia rodiny. Túto funkciu rodina plní prirodzenie, vyplýva už len z jej samotnej podstaty a nikto, žiadna iná inštitúcia takýto priestor a prostredie pre dieťa nedokáže vytvoriť. Tiež si myslím, že každú z funkcií rodiny plní rodina najlepšie, či už ide o reprodukčnú, ekonomickú, emocionálnu alebo odpočinkovú funkciu. Rodina predstavuje pre človeka prirodzený priestor, v ktorom sám vyzrieva ako osobnosť a zároveň s tým pomáha ďalším členom rodiny – svojim deťom.

1.2.1 Fungovanie rodinného systému

Funkcie rodiny a miera ich plnenia resp. neplnenia úzko súvisia s funkčnosťou a fungovaním rodiny. Šimová (2008) konštatuje, že predpokladom úspešnej realizácie všetkých funkcií rodiny je v prvom rade jej funkčnosť. Čo teda máme rozumieť pod pojmom „funkčnosť rodiny“?

Vo **funkčných rodinách** členovia rodiny berú na seba ohľad a rešpektujú sa. Sú charakteristické pevnou alianciou medzi rodičmi. V rodine je jasná hierarchia zodpovedností. Komunikácia je živá, aktívna, je v nej veľa dialógu a humoru.

V **nefunkčných rodinách** je atmosféra nedôvery, očakávania nepríjemností. Potreby a prania členov rodiny sú prijímané ako neoprávnené a odmietané. Bežným javom sú ostré mocenské boje, v komunikácii sú nedorozumenia, protirečenia. Komunikačná iniciatíva býva nízka. V týchto rodinách sa pozoruje veľa negatívnych emocionálnych prejavov, od ironizovania až k otvorenému a priamemu napádaniu. Vyskytujú sa aj neskrývané prejavy beznádeje a zúfalstva (Matoušek, 1997).

Podľa Sobotkovej (2007) je rodinné fungovanie spôsob, akým rodina plní svoje funkcie. Tieto funkcie môžeme podľa nej vymedziť nasledovne:

- začlenenie jedinca do rodinnej štruktúry - poskytuje pocit spolupatričnosti, ovplyvňuje rodinnú identitu, zmysel a zameranie života;
- ekonomická podpora - zaisťuje základné a rozvojové potreby členov;
- starostlivosť, výchova, socializácia - umožňuje fyzický, psychický, sociálny i duševný vývin detí i dospelých, sprostredkováva sociálne hodnoty i normy;
- ochrana zraniteľných členov sa týka predovšetkým mladých, chorých, starých a pod.

Autorka ďalej dodáva, že rodinné fungovanie je síce jav nesmierne zložitý, ale viacerí autori sa zhodujú v tom, že existujú jeho tri základné a nosné princípy: súdržnosť, adaptabilita a komunikácia. **Súdržnosť** súvisí s rodinou intimitou, blízkosťou, spolupatričnosťou. Pri zdravej súdržnosti je dôraz kladený na primeranú samostatnosť a nezávislosť členov rodiny. **Adaptabilita** sa týka schopnosti rodiny prispôbovať sa premenlivým požiadavkám a nárokom života. Adaptabilné rodiny dokážu jednoduchšie zmeniť svoje fungovanie. **Rodinná komunikácia** je kľúčový proces pri vytváraní celkovej rodinnej atmosféry, pri riešení problémov i plánovaní zmien. Priama a otvorená komunikácia pôsobí ako ochranný faktor v spoľžití, kým nejasná a narušená komunikácia znásobuje negatívne vplyvy i stres.

Iné fungovanie rodiny resp. model rodiny opisuje známa humanistická psychoterapeutka rodiny V. Satirová (In Harbuľáková, 2001). Jedná sa o hierarchický a rastový model. V krátkosti si opíšeme obidva modely.

Pre rodinu s **hierarchickým modelom** sú príznačné tieto charakteristiky:

- členovia rodiny veria, že ľudská prirodzenosť je vo svojej podstate „zlá“,
- aby sa toto „zlo“ udržalo pod kontrolou, intenzívne tu funguje princíp moci, ktorý vytvára hierarchiu,
- vzťahy v rodine sú tak tvorené a udržiavané na princípe nadradenosti a podradenosti,
- každý v rodine má svoju určenú pozíciu a rodinný systém ho núti v nej zotrvať,
- väzby členov sú zdanlivo silné, no citová blízkosť je medzi niektorými členmi prisilná, u iných členov zase úplne absentuje, nie sú jasné hranice medzi ja, ty, my,
- členom rodiny je bránené realizovať ich vlastné túžby,
- rodina sa bráni voči zmene,
- individualita a vlastná jedinečnosť člena rodiny je daná normami (predpísanými vzormi), čo bráni vnútornej slobode jednotlivca.

- rozdielnosť medzi členmi rodiny sa chápe ako ohrozenie,
- komunikácia je založená na obviňovaní, zmierovaní, poučaní či rušení.

Rastový model je charakterizovaný týmito znakmi:

- členovia rodiny veria v dobro človeka a pozitívnosť ľudských úmyslov,
- jedinečnosť je podporovaná, napomáha rastu, rozvoju,
- rozdielnosť jednotlivcov je akceptovaná a je príležitosťou pre učenie sa tolerancii,
- v rodine je tak zachovaná rovnocennosť pozícií,
- rodina je otvorená voči zmenám – každý z členov rodiny môže fungovať vo vzťahu a vie fungovať aj samostatne, hranice medzi členmi rodiny sú jasné,
- príznačná pre vzťahy v rodine je citová blízkosť i samostatné rozhodovanie,
- členovia rodiny majú a rešpektujú svoje individuálne i spoločné túžby, majú ochotu podstupovať riziko a preberať zodpovednosť za svoje konanie,
- komunikácia medzi členmi rešpektuje všetky komunikačné zložky seba, druhého i vzťah, ktorý je medzi nimi – funguje tu otvorené vyjadrenie myšlienok i pocitov.

V. Satirová je odborníčka v terapii rodiny. Jej terapia je založená na poznaní modelu rodiny a na **budovaní a podpore sebaúcty** každého člena rodiny, na poznaní **zdrojov rodiny** pomocou rodinnej mapy rekonštrukcie a na vytvorení efektívnejšej, **kongruentnej komunikácie**.

Model Satirovej a jej členenie je podobné členeniu rodiny na funkčnú a nefunkčnú.

D. Kantor a W. Lehr (1975, In Sobotková, 2007, s. 52-53) určili základné komponenty rodinných procesov a z ich kombinácií odvodili tri typy rodinných systémov:

1. uzavretý rodinný systém – je typický pevnými štruktúrami (rigidný priestor, pravidelný čas a stála energia) ako vzťahnými bodmi pre poriadok a zmenu;

2. otvorený rodinný systém – poriadok a zmena vyplývajú z interakcie relatívne pevných, ale vyvíjajúcich sa rodinných štruktúr (pohyblivý priestor, premenlivý čas a pružná energia);

3. náhodný (nepravidelný) rodinný systém – všetky štruktúry sú nestabilné (rozptýlený priestor, nepravidelný čas a fluktuujúca energia).

Fungovanie rodinného systému a jeho funkcií vymedzujú jednotliví autori rôznym spôsobom, ale podľa mňa majú všetky niečo spoločné. Rodina je funkčná vtedy ak plní svoje ciele, povinnosti a upokojuje potreby všetkých jej členov. Členovia rodiny sa navzájom podporujú, sčasti sú na sebe závislí, ale zároveň nebránia jeden druhému

v individuálnom raste. Ak nie sú uspokojované základné potreby niektorého z členov, ak sú členovia na sebe príliš alebo naopak vôbec závislí, rodina nie je funkčná.

1.3 Vývojové zmeny v rodine

Vo vývoji súčasnej rodiny možno pozorovať nasledovné trendy. Tieto trendy sú do veľkej miery ovplyvňované európskym i celosvetovým smerovaním. Najskôr detailnejšie opíšem kontext zmien. Následne uvediem konkrétne a aktuálne vývinové trendy na Slovensku ako je napr. nemanželské spolužitie, pôrodnosť, sobášnosť, rozvodovosť, neúplné rodiny apod.

Zmeny v rodine prebiehajú od tradičnej rodiny (*do konca 19. stor.*), cez modernú (*od 1. svetovej vojny po 60. roky*) až po súčasnú postmodernú rodinu. V tab. č. 1 (Možný, 2008) uvádzame základné rozdiely medzi týmito typmi rodín.

TAB. 1

Vývojové rozdiely rodiny

	Tradičná	Moderná	Postmoderná
Štruktúra	široká, viacgeneračná	nukleárna, manželská	variabilná, individualizovaná
Základný kapitál	ekonomický	ekonomický, sociálny, kultúrny	sociálny, KULTÚRNY
Legitimizácia	sex, deti	deti	NELEGITIMIZUJE
Role	komplementárne, hierarchizované	segregované, komplementárne	individualizované
Funkcie	univerzálne	opatrovateľské, statusotvorné, citové	CITOVÉ
Autorita	Otec	otec - matka, funkčne segregované	individualizovaná, slabá

Reprezentácia diskurzu	náboženská, tradičná	občianska	masmediálna
Medzigeneračný prenos	patrilineárny, autoritatívny	demokratický, zmiešaný	slabý

Možný, I.: Rodina a spoločnosť. 2008

Európska i Slovenská rodina je v súčasnosti vystavená zmeneným ekonomickým, sociálnym, politickým, ideologickým a iným podmienkam, ktoré pôsobia vo väčšej či menšej miere aj na vnútorné prostredie rodiny ako určitej štruktúry. V posledných rokoch došlo k zásadnému zlomu v demografii rodiny. Podľa viacerých výskumov na túto tému sa uvádza, že dochádza k väčšej individualizácii rodinných vzťahov, k modernizácii aj vo sfére rodiny, k nástupu nového rodinného étosu v zmysle zrovnoprávnenia a väčšej zameniteľnosti mužských a ženských rolí v rodine (Chorvát, 2002).

Ako poznamenáva Šatánek (2002) sme svedkami toho, že na začiatku 21. storočia sa rodina stáva privilegovaným a vyhľadávaným miestom medziľudských vzťahov, miestom, v ktorom sa radikálne modifikujú vzťahy medzi manželmi, rodičmi a deťmi. Rodiny chcú samostatne rozhodovať o svojom životnom štýle. Nechcú byť určované zvonka, nechcú byť nástrojom na dosahovanie národohospodárskych, populačných, či ideologických cieľov. Avšak tieto snahy po nezávislosti rodiny často súvisia so zvýšeným úsilím o hmotný blahobyť, snahou po individuálnom úspechu na úkor solidarity a spolupatričnosti. Začína dominovať konzumný spôsob spoluzitia, rodina sa stáva miestom obyčajného fyzického spoluzitia. Z rodiny sa začína vytrácať etika ľudských vzťahov, naháňanie sa za materiálnymi statkami sa stáva zmyslom života mnohých ľudí .

Guráš a kol. (1997, In Majerčíková, 2002) zhrnul tieto procesy, ktoré zaznamenala európska rodina v posledných desaťročiach takto:

1. **demokratizácia rodinných vzťahov** – patriarchálny prístup rodinných väzieb nasmerovaný k otcovi sa mení na rovnoprávne vnútorodinné vzťahy z hľadiska pohlavného i generačného;
2. **individualizácia rodinných vzťahov** – je charakterizovaná postupným prechodom od vzťahov daných pôvodom človeka ku vzťahom, ktoré sú výsledkom slobodnej voľby človeka;

3. **dynamizácia rodiny** – systém rodiny sa stáva difúznejší voči zmenám, ktoré sú výsledkom spoločenského vývoja i voči premenám človeka v zmysle jeho individuálneho vývoja;

4. **pluralizácia rodinných štruktúr a foriem** - je vyvolaná hore uvedenými procesmi a jej výsledkom je vznik zložitejšieho spektra vzťahov a hlavne foriem, založených na nových vzorcoch spávania.

1.3.1 Zmeny v oblasti manželstva

V minulosti kresťanstvo koncipovalo manželstvo ako inštitúciu, ktorá je nezrušiteľná. Táto garancia zväzku však slabne a mizne. Na jej miesto nastúpila láska, založená na sexuálnej príťažlivosti. Začal rásť počet rozvodov a opakovaných manželstiev. Najdôležitejšia zmena spočíva v tom, že sa relatívne znižuje význam a dôležitosť presvedčenia, že jedným z cieľov manželstva je stálosť a jeho dlhé trvanie (Syngly, 1999, In Bujnová, 2006). V generácii našich prarodičov bol rozpad manželstva niečím vysoko nežiaducim, neslušným až neprijateľným. Rozvedený muž a najmä žena boli stigmatizovaní (Bujnová, 2006).

Ako uvádza Tomášová (2006) spolužitie je v súčasnosti najbežnejšou formou partnerstva pre mladých dospelých. Avšak spolužitie môže byť začiatkom dlhotrvajúceho alebo celoživotného partnerstva. Ako fáza spolužitia je však len zriedkavo dlhodobá, len okolo 5 % spolužití vydrží viac ako 10 rokov, naopak 3 z 5 spolužití sa končí manželstvom a je pravdepodobné, že zvyšok spolužití sa rozpadne.

1.3.2 Zmeny v demografických procesoch

Na základe mnohých analýz a empirických výskumov máme k dispozícii pomerne presný obraz o reprodukčnom správaní obyvateľstva a jeho zmenách. Medzi hlavné zmeny môžeme zaradiť: *klesajúci počet sobášov a klesajúcu pôrodnosť, rastúci vek pri vstupe do manželstva, stúpajúcu rozvodovosť, rast počtu voľných spolužití, stúpajúci počet detí narodených mimo manželstva, rastúci počet domácností bez detí alebo s jedným dieťaťom* (Bujnová, 2006).

Pokles pôrodnosti sa spája s výrazným oslabením nukleárnej rodiny, t.j. základného jadra spoločenského života. Narastá počet detí narodených mimo manželstva. Zarážajúca

je rýchlosť, s akou dochádza k poklesu pôrodnosti hlboko pod hranicu zachovania jednoduchej reprodukcie populácie. Známu teóriu, ktorá vysvetľuje tieto javy je teória Dika J. van de Kaa, ktorá sa nazýva **teória druhej demografickej revolúcie**. Príčinami uvedených zmien sú hlboké zmeny v hodnotovom systéme a zmeny noriem a postojov, ktoré sa týkajú osobných vzťahov, pôrodnosti a rodiny. Dochádza ku zmene od materialistických hodnôt (ekonomická istota a fyzická bezpečnosť) k postmaterialistickým hodnotám, t. j. sebavyjadrenie a kvalita života. Postmoderné postoje sú v súlade s individualistickým životným štýlom, keď ľudia sami rozhodujú o tom, či budú mať deti v manželstve alebo kohabitácii - párení, či ich budú vychovávať so svojim partnerom, alebo sami apod.

Špecifická situácia je na Slovensku, ktorá je charakteristická znížením celkovej životnej úrovne početných skupín obyvateľstva i mladých rodín, zlou bytovou situáciou a nepriaznivými hodnotami ďalších sociálno-ekonomických ukazovateľov. Po zmene týchto činiteľov, by sme mohli očakávať zvýšenie pôrodnosti. Ak je však tento pokles pôrodnosti spätý so zmenou v hodnotovom systéme, je perspektíva návratu pôrodnosti menej priaznivá (Matulník a kol., 2002).

Ako uvádza Pastor (2002) prostriedkami druhej demografickej revolúcie sa stala hormonálna antikoncepcia, čo vyvolalo sexuálnu revolúciu, s čím súvisí prudký pokles pôrodnosti pod zachovnú úroveň, pokles sobášnosti a nárast rozvodov.

Samozrejme táto revolúcia prináša mnohé negatívne javy v oblasti ekonomiky, hospodárstva, ale týmito javmi sa nebudeme zaoberať.

1.3.3 Zmeny v štruktúre a funkciách rodiny

Zmeny v demografickom správaní sa prejavujú v štruktúre, veľkosti rodín. Od veľkej rodiny ide vývoj k malej rodine, kde žijú len rodičia s deťmi. Štatistika ukazuje, že v posledných desaťročiach sa na Slovensku stabilizoval ako prevažujúci dvojdetný model rodiny, viacdenných rodín stále ubúda, dokonca sa zvýšil aj podiel dobrovoľne bezdetných párov.

V našich podmienkach sa vyvinula istá modifikovaná forma nukleárnej rodiny, charakteristická pretrvávaním úzkych väzieb medzi vlastnou rodinou a rodičmi, aj keď bývanie bolo zväčša oddelené. Mladí ľudia prevažne zakladajú rodinu priamo v jednej rodičovskej rodine, čo je podmienené najmä nedostatkom bytov. Na Slovensku sa väčšina

mladých ľudí osamostatní až po piatich rokoch manželstva. Aj potom však pretrvávajú úzke väzby vzájomnej pomoci. Toto intenzívne generačné prepojenie v rámci rodiny je v mnohých západných krajinách a USA dnes už skôr zriedkavosťou (Bujnová, 2006).

Najmä v severnej Európe je zrejmy odklad vstupu do manželstva na neskôr, mladí ľudia opúšťajú rodičovský dom, sobášu, ak k nemu dôjde, predchádza kohabitácia (alebo niekoľko kohabitácií), väčšinou aj narodenie dieťaťa mimo manželstva (okolo 50% detí). Napriek tomu manželstvo ešte nestratilo význam, pokladá sa za potvrdenie serióznosti vzťahu, slúži aj ako vzor pre kohabitácie (Pastor, 2002).

Čo sa týka zmien v rodine z aspektu jej funkcií, stručne môžeme povedať, že reprodukčná a ekonomická funkcia rodiny ustupuje v súčasnosti do úzadia, naopak do popredia sa dostáva emocionálna a socializačná funkcia rodiny.

1.3.4 Rozvodovosť a rodiny s jedným rodičom

Počas rokov 1981 – 1990 stúpila rozvodovosť vo vyspelých krajinách o 140 % (Tomášová, 2006). O. Matoušek a H. Pazlarová (2010) uvádzajú, že rodiny s jedným rodičom (čo je väčšinou matka) sú ohrozené chudobou. Rozvod je aj z ekonomického hľadiska rizikovou životnou udalosťou. Ako uvádza Radimská (2003) zhruba polovica neúplných rodín na čele s matkou sa pohybuje pod hranicou 1,5 násobku životného minima, čoho výsledkom je tzv. *feminizácia chudoby* - stále väčší podiel obyvateľov žijúcich pod hranicou chudoby tvoria ženy a deti.

Všetky tieto zmeny K. Pastor (2006) zhrnul do nasledujúcich konštatovaní:

„Napriek tomu, že v reprodukčnom veku sú najpočetnejšie ročníky, pokles sobášnosti i pôrodnosti pokračuje. Napriek tomu, že sobášov je čoraz menej, rozvodov neubúda, ba naopak. Napriek tomu, že celkový počet narodených detí klesá, počet detí narodených mimo manželstva vzrastá.“

Na záver tejto časti uvediem výstižné myšlienky K. Pastora (2002), ktorý hovorí, že „napriek spomínaným zmenám meritálneho i fertillného správania, ktorými európska rodina prešla nemôžeme povedať, že by bola v kríze v tom zmysle, že by sa ukázala ako zbytočná alebo prežitá a mali ju vystriedať iné formy (komúny, nestabilné promiskuitné vzťahy, polygamia, osamelé matky s deťmi, deti v detských domovoch apod.). Rodina, ktorej základom je stabilný rodičovský pár, sa potvrdzuje ako najlepšie riešenie, hoci nie vždy je

tento ideál aj realizovaný. Rodina je i naďalej v centre životných plánov mladých ľudí. Na druhej strane nemožno nevidieť ohrozenia rodiny, ktoré spočívajú najmä v nepripravenosti partnerov na manželský život, rodina čoraz ťažšie plní svoje socializačné funkcie (aj keď je dokázané, že nik iný to neurobí lepšie). Bohužiaľ, v postmodernej spoločnosti sa dobro detí nepovažuje za dostačujúci argument pre revíziu vlastného správania.“

Vidíme, že rodina v súčasnej spoločnosti prechádza radikálnym vývojom. Tento vývoj je podľa môjho názoru prirodzeným následkom všetkých zmien v súčasnom svete. Avšak môžeme povedať, že jeden z najväčších problémov spočíva v poklese pôrodnosti hlboko pod hranicu zachovania jednoduchej reprodukcie. Mnoho autorov hovorí o zániku európskej populácie, ak bude takýto vývin pokračovať (Záborská, 2006, Pastror, 2006). Ako je známe na Slovensku má mnoho mladých rodín problém založiť si rodinu v dôsledku bytových a ekonomických problémov. Ak by štát vyriešil tento problém výraznou podporou rodín, myslím si, že mladí ľudia by boli motivovanejší k uzatváraniu manželstva a zakladaniu rodín.

1.4 Rola muža a ženy v súčasnej rodine

Tak ako nastávajú zmeny v rodine prirodzene nastávajú zmeny aj v rolách a úlohách jej jednotlivých členov. V tejto časti stručne uvediem historický kontext týchto zmien, a charakterizujem rolu muža a ženy v súčasnej rodine. S týmito rolami úzko súvisí aj rola matky a otca, ktoré tiež podrobnejšie opíšem.

Jednou z oblastí rodinného správania, kde nastali určité zmeny sú rodové role a rozdelenie zodpovednosti a úloh v rodine. Determinanty, ktoré ovplyvnili existenciu a pretváranie diferencovaného vnímania postavenia žien a mužov možno hľadať v **tradičných modeloch rodiny** (Darulová, 2002). V predindustriálnej spoločnosti bola sféra pôsobnosti a zodpovednosti jej jednotlivých členov striktné rozdelená. Starostlivosť o deti a ich výchovu patrila matkám. Otec bol výhradným živiteľom rodiny. Jeho úlohou bola aj výchova detí ale až v staršom veku. Predstavoval morálnu autoritu. Rozhodovanie o dôležitých veciach a udržiavanie disciplíny boli jeho hlavné právomoci. Väčšinou mával v rodine tzv. posledné slovo. Keďže sa pracovalo doma, často bol aj jediným učiteľom svojich detí (Bausová, 2002).

Zmena nastala, keď sa v modernej industriálnej spoločnosti oddelilo miesto práce od domova. Muži začali tráviť pracovný čas mimo domu. To podstatne obmedzilo

kontakty otca s dieťaťom. Deti trávili skoro všetok svoj čas s matkami a tak poklesla otcovská autorita v rodine. Ďalšou zmenou bolo, že po II. svetovej vojne sa aj ženy začali zapájať do pracovného procesu. Návrat podielu pracujúcich žien bol vyvolaný potrebou ekonomiky oslabenou po vojne a tiež snahou o zrovnoprávnenie rodov. Otec tak stratil výhradné postavenie živateľa rodiny. Jeho postavenie bolo oslabené, ale na druhej strane sa v rodine vytvoril priestor, čo sa týka starostlivosti o deti. Rola muža a rola ženy sa začali v rodine prelínať. Tak ako sa začala sféra práce otvárať ženám, tak sa postupne začala otvárať sféra rodiny mužom (Bausová, 2002).

Rodina sa v súčasnosti výrazne individualizuje, čo sa odzrkadľuje v zmene rolového správania a rolových očakávaní jej jednotlivých členov (Potančok, 2010). V súčasnosti obsah a povaha komplementarity mužskej a ženskej role dostávajú radikálne nový pôdorys, smerujú k tomu, že úlohy oboch partnerov sa postupne vyrovnávajú a stávajú sa vzájomne zastupiteľnými. Muži začali plniť viac povinností v domácnosti a otcovia tráviť viac času so svojimi deťmi. Presadzuje sa zastupiteľnosť otca a matky v rade domácich prác, i keď výraznejšie väčší podiel stále leží na matkách (Bujnová, 2005).

Alan (1989, In Kasanová, 2008) hovorí o tzv. **partnerskom modeli**, ktorý je založený na princípoch sociálnej rovnosti a partnerského vzťahu, vzájomnom rešpektovaní a kooperácii. Otázka autority prestáva byť riešená tradične – ako privilégium otca, ale rovnoprávnym postavením rodičov – každý si ju musí u detí získať sám. Materské a otcovské role ovplyvnil v súčasnosti ešte jeden dôležitý faktor, a to fakt, že veľa žien nepovažuje materskú rolu za jedinú a chce sa realizovať aj profesionálne. Stále viac žien dosahuje vysoké postavenie a vplyv v zamestnaní. Ženy odchádzajú denne z domova za prácou. Otcovia potom musia vyplňať toto vzniknuté vákuum, musia preberať časť tradičných rolí a funkcií, vyhradených predtým matkám. Sociologické výskumy ukázali, že funkcia otca sa v posledných desaťročiach zmenila výraznejšie než funkcia matky. Tým, že sa po dlhé roky zdôrazňoval význam matky pre dieťa, zabudlo sa na to, čo pre dieťa znamená otec (Bujnová, 2005). V súčasnosti sa výskum otcovstva v rámci výskumu rodiny dostáva z marginalizovanej pozície do centra pozornosti ako v zahraničí, tak i u nás. Medzi nosné témy výskumov patrí *otcovstvo po rozvode, vnímanie úlohy otca v štruktúre rodinných vzťahov a výchovy, transformácia otcovskej roly, premeny vzťahu otca k zamestnaniu z pozície živateľa rodiny apod.* (Potančok, 2010).

Výrazná zmena nastala, keď muž prestal byť jediným živiteľom rodiny. Ako vieme rodina v súčasnosti nevyžije z platu jedného z manželov. Podľa môjho názoru je dvojpríjmová domácnosť na Slovensku skôr nevyhnutnosťou z dôvodu ekonomického zabezpečenia rodiny, ako ženskou túžbou po kariére. Tým nechce povedať, že ženy netúžia po uspokojení z pracovnej činnosti, ale keby si mohli vybrať, tak niektoré si určite vyberú „materstvo na plný úväzok“ z uspokojenia, že pre zdravý vývin svojich detí urobili maximum.

1.4.1 Špecifiká mužskej role

V súčasnosti mizne výhodnosť a prestíž mužskej role. Pre muža nebolo spojené vyrovnávanie gendrových rolí so žiadnym zjavným ziskom, skôr s pocitmi neistoty či dokonca ohrozenia. Premena ich role nebola jasne definovaná, čo môže prispievať k ich dezorientácii. Muž stratil v súkromnom živote svoju skôr formálne deklarovanú dominanciu a moc. Stratil ju prinajmenšom na formálnej úrovni. Ak by ju chcel získať i fakticky, musel by o ňu bojovať a potvrdiť ju reálnymi kompetenciami. Už nejde o formu, ale o obsah. Muži sú konfrontovaní so sebedomejšimi a samostatnejšími ženami. Ak by mala byť udržaná tradičná rovnováha, museli by dosiahnuť omnoho väčšiu zrelosť a imponovať niečím viac ako len doterajším statusom. Tento fakt prispel k zvýšeniu neistoty u mužov a stimuloval rôzne obranné reakcie: agresiu, rezignáciu, racionalizáciu apod. Mužská rola nie je v súčasnej dobe presne vymedzená (takisto ani ženská rola) (Vágnerová, 2007).

Muž stratil v rodine výsadné postavenie živiteľa a stal sa spoluživiteľom, i keď väčšinou tým významnejším. Na druhej strane samozrejme očakáva, že žena bude zodpovedná za stav domácnosti. Mužská práca je v tejto súvislosti výstižne označovaná ako pomoc. Býva považovaná ako dôkaz dobrej vôle, solidarity a podpory, ktorá by mala byť ocenená, nie je posudzovaná ako samozrejmosť. Spoločnosť od mužov očakáva úspešnosť v zamestnaní, ale vo vzťahu k ich účasti na domácich povinnostiach je prinajmenšom tolerantná. Nie je totiž div, že oni sami lipnú na tradičnom rozdelení povinností, bez ohľadu na fakt, že ženy museli prevziať oboje (Vágnerová, 2007).

S mužskou rolou sa prirodzene mení aj **otcovstvo**, ktoré nadobudlo nový význam. Inštitucionálne otcovstvo, v ktorom otec predstavoval autoritu, nahradilo vzťahové otcovstvo, ktoré je založené na tesnom citovom vzťahu medzi otcom a dieťaťom.

(Radimská, 2002, In Bausová, 2002). Ako teda môžeme charakterizovať „nového“ otca? Erikson (1999, In Potančok, 2010) opisuje moderného, súčasného otca ako takého, ktorý je prítomný nielen v životoch detí, ale aj v živote svojej partnerky, s ktorou sa delí o rovnomerné rozdelenie domácich a rodičovských povinností, ktorý cíti potrebu byť potrebný a rozvíja rolu starostlivého otca. Ako ďalej uvádza J. Potančok (2010) prekračujú sa isté hranice, ktoré boli kedysi považované za tabu, (napr. účasť muža pri pôrode, muži na „materskej dovolenke“). Takéto správanie je dnes bežnou praxou a je označované ako „**nové otcovstvo**“. Ako uvádza Maříková (2009, s. 90) „skôr inštitucionálne a autoritárske otcovstvo sa v súčasnosti stáva otcovstvom vzťahovým a dobrovoľným – z otcovstva sa stáva akt vôle“. Rola otca v heterosexuálnej rodine dnes nie je jednoznačne definovaná a obmieňa sa v závislosti na tom, čo žena od svojho partnera očakáva a vyžaduje, a tiež v závislosti na vôli otca zaujať určité miesto nezávisle na prístupe svojej partnerky. Moderné normy otcovstva určitým spôsobom približujú otcovstvo k materstvu: obsahujú nutnosť fyzickej blízkosti a starostlivosti, dôverného citového vzťahu a osobnú prítomnosť. F. de Singlyho (2000, In Dudová, 2008) naopak zdôrazňuje rozdielnosť otcovstvom a materstvom. Rozdiely sú mimo iného dôsledkom odlišnej disponibility otca a matky pre svoje deti. Otcov čas je spravidla rozdelený na obdobie absencie venované profesionálnej aktivite a obdobie prítomnosti a blízkosti dieťaťu, ktoré sú často dopredu naplánované a pripravené. Matka naproti tomu je neustále disponibilná pre prípad nečakanej detskej potreby. Genderová odlišnosť rodičovstva tak nepramení len z odlišných praktík, ale tiež z odlišných postojov.

Badinterová (2005) sa na pozíciu otca v súčasnej rodine pozerá trochu pesimistickejšie a uvádza, že mužská rola je vo svojom obsahu redukovaná. Muž je vytlačovaný na okraj rodiny, kde je považovaný za nahraditeľného. Novodobá mužská rola je zaťažovaná aj skutočnosťou, že už niekoľko desiatok rokov sú vzťahy medzi mužmi, predovšetkým medzi otcom a synom, neuspokojivé, slabé alebo úplne chýbajú. Mnohí muži, ktorí nemohli prežiť uspokojivý vzťah s otcom, trpia Izákovým komplexom. Muž, ktorý v detstve a dospievaní pociťoval k svojmu otcovi nepriateľstvo, sa obáva, že jeho syn bude prežívať to isté a bude k nemu mať takisto negatívny vzťah (In Vágnerová, 2007).

1.4.2 Špecifiká ženskej role

Postavenie žien v súčasnej rodine sa zmenilo predovšetkým vďaka ich **využiteľnejšiemu vzdelaniu, ich ekonomickej sebestačnosti a slobode v rozhodovaní o vlastnom tehotenstve** (antikoncepcia). Ženy hodnotia túto zmenu skôr pozitívne, chápu ju ako prejav emancipácie, ako zvýšenie ich rovnoprávnosti s mužmi. Žena sa oproti tradičnému poňatiu stáva dominantnejšia, samostatnejšia a nezávislejšia. Ženy tak dosiahli väčšie sebavedomie, ale zároveň niekedy i neistotu vo svojej ženskej role viazanej na tradičné zložky. Väčšiu samostatnosť im priniesla i väčšia záťaž, pretože musia zvládnuť dve náročné a ťažko zlučiteľné role: **profesijnú a rodičovskú**. Ide o stred tradičného poňatia feminity a novej emancipačnej tendencie. Nie je pochyb o tom, že potreba či nutnosť zvládnuť zároveň rodinu a zamestnanie môže viesť k väčšiemu zaťaženiu mladých žien a posilňovať ich pocity frustrácie a stresu (Vágnerová, 2007). Singly (2000, In Radimská, 2003) uvádza, že ženy potrebujú od štátu pomoc, aby mohli jednoduchšie zlúčiť svoju materskú rolu so svojim vlastným životom, teda i s profesiou. Manželstvo obvykle prináša väčšiu záťaž pre ženy než pre mužov, pretrvávajú tradičné disproporcie mužských a ženských povinností.

Rola matky sa oproti minulosti až tak zásadne nezmenila, v spoločnosti je väčšinou akceptovaný názor, že rola matky a opatrovateľky o rodinu je biologicky daná a pre ženu samozrejmá, predstavuje základné poslanie ženy. **Materstvo** sa pre ženu stáva zdrojom nových zážitkov, osobného uspokojenia a zároveň je natoľko časovo náročné, že väčšina ostatných aktivít stráca dočasne svoj význam.

Dôležitý je aj trend odkladania materstva, väčšinou na vek po 30. Medzi psychologické aspekty ovplyvňujúce neskoré rodičovstvo je zaradený osobnostný rozvoj, ďalej motivácia k rodičovstvu a materstvu, psychologické a sociálne tlaky a pozitívne a negatívne stránky rodičovstva (Bímová, 2007). Ja si myslím, že s týmto súvisí aj ekonomická situácia mladej ženy. Väčšina žien sa chce finančne zabezpečiť a vybudovať si kariéru, alebo získať prax, kým sa rozhodnú pre dieťa.

Na záver tejto kapitoly považujem za vhodnú myšlienku M. Vágnerovej (2007, 48): **„súčasná žena prijíma riziko preťaženia mnohými povinnosťami, zatiaľ čo muž je vystavený riziku osamoteniu a straty mnohých rolí, i všetkých väzieb k bývalej rodine.“**

1.5 Rodičovstvo

S rodinou a manželstvom úzko súvisí tiež rodičovstvo. Z manželského páru sa rodina stáva vtedy, keď sa im narodí dieťa (deti), o ktoré sa budú starať. V súvislosti s výchovou detí si plní rodina jednu zo svojich základných funkcií socializácie.

Rodina je základným životným prostredím dieťaťa, v ktorom sa rozvíja jeho život, formuje ich charakter a životné postoje. Rodičia predstavujú prvú autoritu, sú prvými vychovávateľmi dieťaťa a ich vplyv a význam pre výchovu dieťaťa na zdravého, vzdelaného a schopného jednotlivca sa v absolútnej väčšine prípadov nedá nahradiť (Tamášová, 2006).

Pre zdravý vývin dieťaťa je potrebné v rodine vytvoriť tri základné podmienky: *dieťa musí byť milované, dieťa musí byť akceptované a dieťa musí mať pocit bezpečia*. Zastúpenie všetkých troch zložiek musí byť primerané, ich nadbytok, ale hlavne nedostatok vedie k chybnému vývinu psychiky dieťaťa a dochádza k jeho deprivácii (Tomášová, 2006).

Takisto ako rodia a manželstvo aj rodičovstvo prechádza určitými zmenami. V tradičnej rodine bolo dôležité zanechať deťom materiálne bohatstvo a z neho vyplývajúci status rodiny. V modernej rodine bolo cieľom dať deťom morálne hodnoty a vzory. Výchova v súčasnej rodine si však kladie iné ciele. F. de Singly (2000, In Radimská, 2003) sa domnieva, že výchova detí v súčasnej rodine si kladie predovšetkým tieto ciele. Prvým je úspech dieťaťa v škole, teda aj v živote a v zamestnaní; druhým cieľom je osobný rozvoj dieťaťa, sebarealizácia, konštrukcia identity dieťaťa tak, aby z neho vyrástlo autonómne, nezávislé a autentické individuum, ktoré bude v harmónii so sebou samým a so svetom a dokáže využívať svoje skryté zdroje. Druhý cieľ súvisí práve s rastom individualizácie v spoločnosti a s novými hodnotami, ktorú táto individualizácia prináša. Výchova má smerovať k rozvoju osobnosti dieťaťa. Tento druhý cieľ vyžaduje iných rodičov, než na akých sme zvyknutý, vyžaduje spokojných a vyrovnaných jedincov, nie predstaviteľov daných rolí či statusov. Vo výchove sa predpokladá, že každé dieťa má svoju skrytú osobnosť a že ju nemôže objaviť a rozvinúť bez pomoci svojich blízkych, svojho otca a matky. Skrytá identita dieťaťa môže byť odhalená len prostredníctvom stálej pozornosti a stabilného prostredia – prostredníctvom toho, čomu F. de Singly hovorí „**vzťahové rodičovstvo**“. Rodičia majú úlohu objaviť a rozvinúť skryté vlohy dieťaťa. Dieťa už nie je vnímané ako čistý list (tabula rasa) alebo tvárna hmota, do ktorej je možné

vpísať veľké morálne princípy, ale stáva sa individuum hodným rešpektu, partnerom, s ktorým je potrebné vyjednávať. **Postavenie detí v rodine sa tak zásadne zmenilo.** Ako ďalej uvádza F. de Singly všetci rodičia stoja pred otázkou, ako sklbiť rozvoj osobnej prirodzenosti dieťaťa a jeho školský úspech. Dieťa musí nadobudnúť ako vzdelanostný, tak „vzťahový“ kapitál (byť vyrovnané, byť samo sebou). Rodičia sa snažia nájsť rovnováhu podľa situácie a veku dieťaťa.

2. MANŽELSTVO

Osobitnú pozornosť problematike manželstva venuje mladá vedná disciplína **gamalógia**, veda o manželstve, ktorá odhaľuje zložité cesty a spôsoby spolužitia vo dvojici (Tamášová, 2006).

Manželstvo je jediná aktuálne existujúca forma inštitucionalizácie párového vzťahu. Funguje ako sociálne potvrdenie kvality tohto vzťahu, jeho výlučnosti (Vágnerová, 2000).

Manželstvo sa uzatvára slobodným a úplným súhlasným prehlásením muža a ženy o tom, že spolu vstupujú do manželstva. Toto prehlásenie musí muž a žena urobiť buď pred obecným úradom povereným viesť matriky („matričný úrad“), alebo pred orgánom cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, ktoré sú k tomu oprávnené zvláštnym predpisom. Toto prehlásenie má byť spravené verejne, slávnostným spôsobom v prítomnosti dvoch svedkov (Dvořáková-Závodská a kol., 2002).

Veľký sociologický slovník (1996, s. 590) definuje manželstvo ako „spoločensky uznaný, legalizovaný sexuálny vzťah medzi dvoma alebo viacerými partnermi opačného pohlavia, o ktorom sa predpokladá, že sa skôr alebo neskôr stane základom rodiny“.

Cibulec (1984, s. 14) charakterizuje manželstvo ako „spolunažívanie dvoch partnerov opačného pohlavia, ktorí sa na základe dobrovoľného súhlasu rozhodli, že budú spoločne spravovať nadobudnutý majetok a financie, udržiavať svoje obydlie (*byt – domácnosť*), starať sa o výchovu detí, sexuálne sa stýkať (*erotická a fyziologická stránka*), komunikovať (*t.j. odovzdávať si ústnou, písomnou i inou formou dobré i zlé informácie*) a tráviť voľný čas, uľahčovať vznik a realizáciu svojich záľub (*koničky*), vyberať priateľov, udržiavať vzťahy so širšou rodinou a starať sa primerane o fyzické a duševné zdravie“.

Slovenský právny poriadok definuje manželstvo „ako zväzok muža a ženy. Spoločnosť tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobru. Manžel a manželka sú si rovní v právach a povinnostiach. Hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí“(Zákon o rodine, 36/2005 Z.z., Čl. 1).

I. Možný (1990) uvádza, že manželstvo v súčasnosti nadobudlo novú tvár. Je dovŕšením a spečatením vzájomnej úcty a lásky medzi rovnocennými partnermi – mužom a ženou.

Základnou zásadou medzi manželmi je rovnoprávnosť muža – manžela a ženy – manželky. Muž a žena majú v manželstve rovnaké práva a povinnosti. Sú povinní žiť spolu, byť si verní, vzájomne si pomáhať a vytvárať zdravé rodinné prostredie (Zákon o rodine, 36/2005 Z.z., § 18).

Uzavretie manželstva si vyžaduje určitý stupeň zrelosti. Zrelé počínanie sa vyznačuje ovládaním, schopnosťou brzdiť impulzy a zabrániť nesprávnym činom, konať rýchlo, ale účelne, na základe správneho zhodnotenia situácie. Manželia musia byť na manželstvo zrelí fyzicky (*dosiahnutie biologického stupňa vývinu*), psychicky (*duševná, citová, spoločenská vyspelosť*), sociálne (*samostatnosť partnerov v živote*) (Tamášová, 2006).

Ako uvádza Vágnerová (2007) manželstvo je možné vymedziť niekoľkými spôsobmi:

a) sociálne: manželstvo predstavuje dyádu, malú sociálnu skupinu, ktorá spája dve doposiaľ cudzie rodiny novým vzťahom príbuzenstva;

b) psychologicky: obaja partneri sa definujú svojou príslušnosťou k tomuto vzťahu, v ktorom získali určité role a zvolili si nejaký životný štýl. Pre ich vzťah je typický spôsob komunikácie, uznávanie určitých noriem, hodnôt i stratégií riešenia konfliktov;

c) fyzicky: manželstvo má vymedzený priestor a čas, manželia spolu zdieľajú spoločné teritórium domova a zatiaľ nešpecifikovaný časový úsek spoločného života.

2.1 Motívy, ktoré vedú k uzavretiu manželstva

Manželstvo utvára priestor, v ktorom manželia chcú a môžu prežívať obsahovo bohatý, zmysluplný a citovo maximálne uspokojivý život. Pevných, trvalých, hlbokých a vrúcnych citových vzťahov, na ktorých spočíva harmonické manželstvo, je schopná iba primerane rozvinutá osobnosť.

„Dôvodom k uzavretiu manželstva je predovšetkým individuálne rozhodnutie oboch partnerov, ktoré vyplýva z ich vzájomného vzťahu, má teda prevažne emočný základ, najčastejším motívom je láska a túžba po bezpečnom zázemí“ (Vágnerová, 2007, s. 95).

Podľa Wedlichovej (2008) potreba založiť rodinu je ovplyvnená skúsenosťami z detstva. Jej základom je spôsob prežitia detskej role a k nej komplementárneho

rodičovského správania. M. Vágnerová (2000, s 372) uvádza, že „vytvoriť dlhodobý, stabilný a monogamný partnerský vzťah je jednou z vývinových úloh mladej dospelosti“. D. Krejčířová a J. Langmeier uvádzajú, (2006, s.178) že „muži a ženy sa ženia a vydávajú v podstate preto, aby uspokojili svoje hlboko zakódované potreby: potrebu intímneho emočného spolužitia (patrí sem i uspokojenie sexuálnych tendencií) a túžbu mať deti a prežívať s nimi radosť z ich vývinu“.

Manželstvo sa hneď na začiatku musí vyrovnáť s dôvodmi jeho uzavretia, ktoré ďalej ovplyvňujú jeho kvalitu. Podľa Matejčka – Dydrycha (1999, In Kasanová, 2008):

na strane ženy sú dôležité nasledovné motívy:

- potreba uplatniť a získať city, získať oporu a pocit bezpečia,
- uplatniť materské city voči partnerovi,
- vyrovnáť sa ostatným vrstovníčkam – nestáť pozadu,
- odpútať sa od svojej pôvodnej rodiny, čo je úplne prirodzená vec, ku ktorej by mali viesť svoje deti všetci rodičia,
- mať vlastnú domácnosť, ženy túžia po vytvorení svojho „hniezda“ omnoho viac ako muži,
- mať deti je prirodzenou potrebou ženy, niektoré ženy ju dávajú na prvé miesto, iné ju odkladajú na neskôr.

U žien existujú aj také dôvody k uzavretiu manželstva, ktoré môžu s vysokou pravdepodobnosťou pokračovanie manželstva **ohroziť**. Sú to situácie ako napr.:

- nechcené tehotenstvo – má nielen významný vplyv na dieťa, ale je aj záťažou pre oboch partnerov a často príčinou sporov a nedorozumení,
- rozchod s rodičmi – motívom býva snaha rýchlo odísť z pôvodnej konfliktnnej rodiny,
- vytrvalý nátlak rodičov – tento tlak môže byť natoľko intenzívny a neprijemný, že dcéra si zoberie prvého muža, ktorý o ňu prejaví záujem,
- vytrvalý nátlak partnera,
- zjavné ekonomické výhody – výber u mnohých dievčat sa neriadi tým, aký partner práve je, ale aké ekonomické výhody a možnosti ponúka manželstvo s ním.

Na strane muža sa ukazujú ako dôležité nasledovné motívy:

- byť uznávaný a milovaný – pre muža je veľmi dôležité aby ho mal niekto rád inak, ako jeho matka, aby niekto uznával jeho schopnosti a kvality,
- mať stále sexuálnu partnerku,
- prispôbovať partnerku svojim predstavám – mnoho mladých mužov chce, aby ich partnerka bola dokonalá vo všetkých ohľadoch, preto si vyberajú také, ktoré môžu formovať podľa svojich predstáv i proti vôli partnerky,
- ovládať partnerku a mať svoj „majetok“ – mnoho mužov chce aby ich ženy boli súčasťou určitých pravidiel, ktoré on určuje a žena nesmie podceňovať, často považujú partnerky za svoj majetok, ktorý musí chrániť,
- mať spoločné záujmy a ciele pre budúcnosť – spoločné záujmy sú jedna z najdôležitejších podmienok fungovania manželstva.

Motívy, ktoré sú pre obidve strany spoločné:

- emocionálno-reflexívny – najbežnejší motív, niečo si na partnerovi vážime, preto si ho berieme,
- reflexívny – bolo by dobré sa za teba vydať,
- inštinktívny – je založený na vzájomných sympatiách,
- inštitucionálny – pranie založiť si rodinu,
- konformistický – prispôbenie sa vonkajším podmienkam (tehotenstvo),
- inštrumentálny – partneri považujú manželstvo za nástroj, prostredníctvom ktorého chcú niečo dosiahnuť,
- egoisticko-trucovitý – jeden z partnerov si druhého berie z trucu.

2.2 Ciele a typy manželstva

Ciele manželstva Tamášová (2006 s. 54) identifikuje nasledovne:

- „vzájomné uspokojovanie citových a iných psychických a spoločenských potrieb, ako aj potrieb sexuálnych,
- vzájomná pomoc pri realizovaní individuálnych cieľov
- spoločná snaha zlepšiť materiálne podmienky, založiť domácnosť a vytvoriť ekonomické základy rodiny,
- spoločná túžba mať potomstvo a vychovávať ho, odovzdať mu určité vlastnosti, skúsenosti, tradície kultúrneho prostredia, ku ktorému manželia patria“.

K. Vítek (1985, In Kasanová, 2008) uvádza nasledovné typy manželstva:

1. Manželstvo „ideálne“ – bez vážnych záporných skúseností, s bezvýhradným dodržiavaním mravných zásad, s pocitmi plnej spokojnosti a šťastia.

2. Manželstvo stabilizované:

- a) *dynamické* – s prežitými sklamaniami, ale snahou po náprave, so záujmom o partnera a o rodinu,
- b) *nedynamické* – trvajúce zvlášť kvôli deťom,
- c) *zovšednené* – trvajúce len kvôli konvencii a zvyku,
- d) *nevyvážené* – strieda sa u nich radosť so sklamaním, ale nedokážu sa odhodlať navždy sa odpútať.

3. Manželstvo destabilizované (dysfunkčné, patologické):

- a) *narušené* (ale s potencionálnou možnosťou ďalšieho trvania):
  - *konfliktné* – (neurotické) s chronickými roztržkami, s deficitom vhodných osobných vlastností manželov;
  - *liberálne* (voľné) s tolerovanou neverou, s vlastnými záujmami partnerov, oddeleným trávením dovolenky;

- *akútne ohrozené* – ohrozené rozmanitými okolnosťami (chorobou, neverou, príležitosťami vyvolávajúcimi žiarlivosť, dlhodobou odlúčenosťou apod.).

b) rozvrátené – pred rozvodom alebo v štádiu rozvodu.

V manželstve môžu v jeho priebehu a vývine rezonovať rôzne typy vzťahov. Pláňava (2000) rozlišuje nasledovné vzťahy:

1. Vzťahy navyknuté na konflikt – zo začiatku sa môže dvojica javiť ako priateľská, ale čoskoro sa prejaví množstvo konfliktov, ktoré pretrvávajú celé roky.

2. Devitalizované vzťahy – v ranom štádiu spolužitia boli manželia do seba hlboko zamilovaní, láska však pomaly mizla, až zmizla.

3. Pasívne vzťahy – manželstvo bolo i je pasívne umŕtvené. Záujmy môžu byť podobné, ale každý si svoj záujem realizuje po svojom, v inom prostredí, s inými ľuďmi.

4. Vitálne vzťahy – v manželstve existujú vzťahy jeden pre druhého, vzájomné vzťahy majú prioritu pred ostatnými hodnotami.

2.3 Vývoj manželstva v čase

V súčasnosti často manželstvu predchádza partnerstvo. Ako uvádza Vágnerová (2008) partnerstvo je v období mladej dospelosti najdôležitejšou variantov intímneho vzťahu. Tento vzťah je dôležitým prostriedkom osobného rozvoja. V dobe mladej dospelosti by malo partnerstvo dozrievať na úroveň trvalejšieho a stabilnejšieho vzťahu, ktorý by sa mohol stať základom pre uzavretie manželstva a založenie rodiny. Partnerstvo sa vyvíja od fázy romantickej lásky na úroveň realistického vzťahu. Táto premena môže byť prežívaná ako nepríjemná strata okúzlenia a ilúzií. Predstavy o partnerstve bývajú genderovo odlišné (ako sme uviedli v predchádzajúcej kapitole), muži a ženy očakávajú od neho niečo iné. Partnerský vzťah môže mať v prechodnej fáze pred uzavretím manželstva podobu nezosobášeného spolužitia.

Manželský vzťah sa stále mení a vyvíja. Niektoré zmeny sú nepredvídateľné, ale napriek tomu existuje určitý vývoj a zmeny, ktoré sú typické. Manželstvo je sociálna dynamická inštitúcia, ktorá je výsledkom spoločenských zmien so svojimi cieľmi a funkciami (Tamášová, 2006). Ako uvádza Kasanová (2008) je to vzťah, ktorý sa vyvíja

a manželia si svoje obdobia tvoria sami, ako individuálne osobnosti. V každom období treba vybudovať jednotu dvoch odlišných slobodných ľudí.

S. Kratochvíl (2006) rozlišuje tri vývojové štádia manželstva a rodiny.

Mladé manželstvo – vymedzuje sa ako rodina, v ktorej sú rodičia do 30. rokov veku, majú malé dieťa či deti a ich manželstvo trvá do 5 rokov. Manželia si na seba zvykajú, spočiatku často nemajú vlastný byt a bývajú s rodičmi jedného z nich. Postupne byt získavajú, zariaďujú si ho, budujú vlastnú domácnosť. V pracovnej oblasti dokončujú svoju kvalifikáciu a len postupne dosahujú uplatnenie. Adaptujú sa na nové prostredie. Manželka býva sčasti na materskej dovolenke. Výdavky bývajú väčšie než príjmy, bývajú podporovaní rodičmi.

Manželstvo stredného veku – partneri sú vo veku medzi 45 a 60 rokov, je to prechodný vek medzi dospelosťou a starobou. Spomaľuje sa psychické tempo, znižuje sa schopnosť nového učenia, klesá pružnosť, tvorivosť, toto je dobre kompenzované nahromadenými informáciami, skúsenosťami a zručnosťami. Do počiatku tohto obdobia zasahuje *klimaktérium* so zvýšenou náladovou labilitou žien a u mužov niekedy nastáva tzv. „panika zatvorených dverí“. Dochádza k vyvrcholeniu pracovnej kariéry a k odchodu na dôchodok. Deti odchádzajú, zakladajú si vlastnú rodinu. Tvorja ju rodičia s dospelievajúcimi deťmi, z ktorých už niektoré môžu byť dospelé, prípadne žijú mimo domova,

Manželstvo v starobe – ovplyvňujú ho prejavy starnutia oboch partnerov, znižuje sa výkonnosť, pribúdajú zdravotné ťažkosti. Manželia sú si oporou a obávajú sa straty jeden druhého. Pomery medzi nimi bývajú také, k akým sa počas života dopracovali.

Szentmártoni (1996, In Kasanová, 2008) sa pokúsil rozdeliť obdobia manželstva nasledovne:

1. Obdobie voľby partnera – toto obdobie je charakteristické hľadaním partnera. Z hľadiska budúceho manželstva je dôležité, aby mladý človek zviazal svoj život so skutočnou osobou a nie s predstavou, ktorú si o nej vytvoril.

2. Obdobie budovania a tvorby je obdobím realizácie snov z mladosti. Pri dosahovaní týchto cieľov sa často stáva, že partneri si ani neuvedomia, že sa navzájom zanedbávajú. Dôležitá je komunikácia a vzájomný záujem.

3. Kríza zrelého veku, ktorá je najčastejšie spôsobená nedostatkom perspektívy do budúcnosti. Je to obdobie tzv. prázdneho hniezda, keď sa dospelé deti osamostatňujú. Človek by mal v tomto období zameniť prioritu spoločenských hodnôt za kultúrne hodnoty to znamená, aby prehľboval vlastnú osobnosť.

4. Staroba. Začína sa keď deti odídu z rodičovského domu a rodičia odídu na dôchodok.

Ako uvádza M. Vágnerová (2007) manželstvo prechádza niekoľkými vývojovými fázami, ktoré sú označované ako **cyklus rodiny**. Prvé štádium spravidla bezdetného manželstva je obdobím postupnej adaptácie na novú rolu a na nový spôsob života s partnerom (páry, ktoré prešli obdobím nezosobášeného spolužitia i obdobie adaptácie prežili už v tejto dobe). Miera zvládania záťaže začiatkov spoločného spolužitia zvyčajne dosť dobre signalizuje i priebeh ďalšieho rozvoja manželstva (Veroff et al., 2000, In Vágnerová, 2007). Na začiatku spolužitia dochádza k vymedzeniu pravidiel, v ktorých však nie je nutné v takej miere rešpektovať tradičné mužské a ženské role ako tomu býva po narodení dieťaťa. V období adaptácie na manželstvo je možné diferencovať dve po sebe idúce fázy:

- **fáza primárnej orientácie** – mladí ľudia sa navzájom lepšie spoznávajú, stereotyp každodenného spolužitia často vedie k dezilúzii. Na začiatku manželstva býva zdôrazňovaná párová identita, často krát i na úkor individuálneho vymedzenia. Mladí manželia o sebe uvažujú ako o páre, väzba k partnerovi sa stáva dôležitou súčasťou individuálnej identity.

- **fáza budovania hniezda** – nie je len obdobím zariadovania spoločného domova, ale i postupného vymedzovania pravidiel spoločného spolužitia. K určitej stabilizácii novej rodinnej tradície dochádza približne po štyroch rokoch. Na druhej strane môže dôjsť k manželskej kríze a následnému rozpadu manželstva. V tejto dobe sa vyrovnáva význam párovej a individuálnej identity, často dochádza k boju o moc a o nevyhnutnú osobnú autonómiu. V manželstve nikdy nejde len o vzájomnú lásku a oporu, ale aj o priestor na vlastný rozvoj, tendenciu presadiť svoj názor a odmietanie fakticky či zdanlivo nespravodlivého rozdelenia povinností a výhod.

2.4 Manželské krízy

Ako uvádza S. Kratochvíl (2006) manželské krízy môžeme rozdeliť do dvoch období:

Prvá vývojová kríza – objavuje sa medzi 3 a 7 rokom trvania manželstva a trvá v priaznivom prípade 1 rok. Je dôsledkom úbytku romantickosti, nepríjemným kontrastom správania partnera v období zamilovanosti a súčasným správaním. Sprevádza ju zvýšená konfliktnosť, častejšie prejavovanie negatívnych emócií, napätie, ktoré vzniká z častého kontaktu dvoch ľudí. Kríza sa môže objaviť bez akejkoľvek závažnej príčiny, za priaznivých bytových a ekonomických podmienok, bez prítomnosti nevery, bez anomálnych rysov v osobnosti jedného z manželov. Prítomnosť týchto faktorov však priebeh krízy urýchľuje a jej priebeh zhoršuje. Plzák (1973, In Křivohlavý,) radí obmedzenie dialógov ohľadom manželstva, dočasné prítlmenie sexuálnych stykov, odklon od romantickej lásky a vecné riešenie praktických problémov ako výchova detí, orientáciu na pracovné uplatnenie každého z manželov, vlastné záľuby s vlastnými priateľmi radšej ako naliehanie aby ich partneri trávili spolu.

Druhá vývojová kríza sa objavuje medzi 17 až 25 rokmi manželstva. Je menej hlboká, môže trvať rok alebo niekoľko rokov. Na jej vzniku sa uplatňuje približovanie involučného veku so zvýšenou citlivosťou, obavami, osamostatňovaním a odchod detí - po ich odchode vzniká v rodine určitá prázdnota. Plzák (1973, In Křivohlavý) radí programové odpútavanie sa manželov od starostí a venovanie sa rôznym formám spoločnej zábavy, ku ktorému však potrebujú vonkajšie zdroje: sami si už spravidla nestačia. Vhodnou formou je spoločné cestovanie, kratšie výlety, návštevy kultúrnych pamiatok a spoločných priateľov. Ak sa vyskytne nevera v tomto období, odporúča sa trpezlivo počkať až partnerov zvýšený záujem o mimomanželský sex pomíne. Spravidla tomu tak býva.

2.5 Návrhy ako udržať dlhodobý vzťah

Ktoré faktory majú najväčší vplyv na spokojnosť resp. nespokojnosť partnerov v manželstve? Nie je to práve spokojnosť partnerov, ktorá má najväčší vplyv na udržanie dlhodobého vzťahu?

Ako uvádza V. Tamášová (2006) **vzájomná láska** je základom úspechu v manželstve. Je to láska trvalá, opierajúca sa o poznanie partnera či partnerky, ale aj seba samého, pričom jednotlivec nielen prijíma city toho druhého, ale ho aj obdarúva citmi.

Zrelú lásku musí podporovať reálne myslenie. Dôsledkom zrelej lásky je vzájomná akceptácia partnera takého aký je. Ďalším významným činiteľom dôležitým pre úspech manželstva je vzájomné pochopenie (empatia). Tu ide o to aby si manželia uvedomili, pochopili a vycítili psychický a citový stav toho druhého, i keď v danej chvíli nemôžu prežívať niečo podobné. Ako dodáva autorka hlavnou podmienkou ako dosiahnuť úspech a manželské šťastie, je **plniť ciele manželstva**. Teda uspokojovať vlastné potreby a potreby partnera, pričom potreby partnera sa pokladajú za vlastné. Citové potreby – priazeň, láska, dôvera, náklonnosť, potreby poskytovať a pociťovať intímnosť sa uspokojujú hlavne v manželstve a v rodine.

Ako uvádzajú Reis a Patrick (1996) pre šťastné páry býva charakteristický **vysoký stupeň intimity** a to ako v prípade manželstva, tak aj u nezosobášených párov. Autori dospeli k záveru, že intimita vo vzťahu nastáva pri naplnení troch podmienok, ktorými sú: **1. starostlivosť** – pocit, že nás druhý má rád a zaujíma sa o nás; **2. porozumenie** - chceme vedieť, že nás druhý pozná, že vie, čo si prajeme, čo prežívame a po čom túžime; **3. vzájomná úcta** – sem patria prejavy prijatia a uznania druhého, podpora názorov partnera. Jedným z najvýraznejších rozdielov medzi spokojnými a nespokojnými párami je v tomto ohľade miera prejavovanej vzájomnej úcty pri komunikácii partnerov (In Hewstone, Stroebe, 2006)

Ďalej platí, že jedinec spokojný v manželstve vníma svojho partnera aj ich vzťah v porovnaní s ostatnými partnermi a vzťahmi v silne pozitívnom svetle. Teda spokojné páry interpretujú sociálne porovnávanie s ostatnými párami tak, že ich vzťah je tzv. lepší, naopak nespokojné páry vyvodzujú opak. **Pozitívne vnímanie vzťahu** sa tiež prejavilo ako prediktor toho, či sa doposiaľ nezosobášené páry vezmú (Hewstone, Stroebe, 2006).

To v čom sa ešte odlišujú spokojné a nespokojné páry je miera **spravodlivosti**. Partneri v dlhodobom vzťahu očakávajú vzájomnú a rovnú výmenu. Zvažujú svoje vklady a zisky (láska, podpora, finančné príspevok, domáce práce). Mnoho štúdií dokázalo, že zvýhodnení jedinci prežívajú stres, pretože sa cítia vinní za to, že vo vzťahu viac prijímajú než by si zaslúžili. Znevýhodnení sú smutní, ublížení a nešťastní. Podľa výskumu Buunk a VanYperen najspokojnejší sú jedinci, ktorí majú pocit, že v ich vzťahu vládne spravodlivosť (Hewstone, Stroebe, 2006).

Ďalším dôležitým aspektom vo vzťahu je **oddanosť**, ktorá sa charakterizuje ako tendencia jedinca udržať vzťah a byť k nemu duševne pripútaný. Oddanosť je pritom

podmienená troma faktormi, tzv. **investičný model**: **1. vysokou spokojnosťou**, teda jedinec partnera miluje a o vzťahu premýšľa pozitívne; **2. vnímanou nízkou kvalitou alternatív**, t.j. aktuálne je daný vzťah pre jedinca najlepšou možnosťou a **3. vysoké investície** poukazujúce na spôsoby a možnosti, na ktorých základe sa život partnerov prepája. Patria sem: *časové investície, úsilie, snaha, obeť, spoločné spomienky a zážitky, majetok apod.* Z nových výskumov vyplýva, že self (identita) partnerov sa začne prekrývať a prepájajú sa, teda partnerov zisk je na základe identifikácie spoločných rysov a schopností vnímaný ako aj vlastný zisk (Aron a Smollan, 1992, In Hewstone, Stroebe, 2006).

Podľa môjho názoru všeobecný „recept“ na šťastné a dlhodobé manželstvo neexistuje. Každé manželstvo a rodina sú jedinečné a musia si nájsť svoj vlastný špecifický spôsob fungovania. Dôležité je aby v manželstve a v rodine vládla láska, vzájomná podpora a porozumenie, zodpovednosť za ostatných členov tejto primárnej skupiny.

ZÁVER

V bakalárskej práci sme sa zaoberali rodinou a manželstvom v modernej spoločnosti. Takmer všetci sme súčasťou rodiny po celý svoj život, mení sa len naša rola v nej. Ako deti sa učíme základom života, osvojujeme si morálne hodnoty a postoje, v období dospievania si formujeme a budujeme identitu, a to všetko sa odohráva v rámci rodičovskej rodiny. Keď sme už dostatočne vyzreté a vyrovnané osobnosti túžime si založiť vlastnú rodinu, v ktorej budeme vychovávať vlastné deti. Vytvoriť dlhodobý a stabilný vzťah s osobou opačného pohlavia a vychovávať deti patrí k základným vývinovým úlohám človeka.

Hlavným cieľom našej práce bolo popísanie aktuálneho stavu rodiny v spoločnosti. Ako sme si uviedli rodina dnes čelí významným zmenám, ktoré sú dôsledkom nielen jej historického vývoja ale sú ovplyvnené aj súčasnými pomermi v spoločnosti. Ako sa mení spoločnosť, mení sa prirodzene aj rodina. Najvýraznejšie sa zmeny prejavujú v hodnotových orientáciách ľudí, pričom sa kladie dôraz na individuálnu spokojnosť, kvalitu života a sebaujadrenie. To všetko má výrazný vplyv na mnoho aspektov od rodinného fungovania po demografické zmeny ako napr.: klesajúci počet uzavretých sobášov, stúpajúca rozvodovosť, viac detí narodených mimo manželstva, nízka pôrodnosť, nezabezpečujúca jednoduchú reprodukciu. Tieto zmeny majú dosah nielen na samotných jednotlivcov, ale aj na celú našu spoločnosť. Mimoriadne negatívne dôsledky vidíme v avizovaných predpovediach o vymieraní Európy.

Zmeny nastávajú aj vo funkciách rodiny. Dá sa povedať, že do úzadia ustupuje reprodukčná a ekonomická funkcia rodiny. Naopak význam emocionálnej a socializačnej funkcie narastá. Rodina v súčasnosti plní predovšetkým emocionálne funkcie, to znamená, že svojim členom poskytuje vrelé citové a emocionálne zázemie, jej jednotliví členovia sa navzájom podporujú a nebránia si v individuálnom rozvoji. Ďalšou dôležitou funkciou je socializačná. Môžeme povedať, že táto funkcia je nenahraditeľná pre adekvátny a zdravý vývin dieťaťa. Spoločnosť sa pokúšala nahradiť túto funkciu rôznymi inštitúciami, čo sa nikdy nepodarilo. Dieťa si potrebuje vybudovať v ranom detstve silný citový vzťah s dospelou osobou, ak táto potreba nie je splnená dochádza k deprivácii dieťaťa, čo má nepriaznivé dôsledky v celom živote jedinca. Rodina plní socializačnú funkciu prirodzene a najlepšie. Rodina v súčasnosti rodina plní aj ekonomickú a samozrejme aj reprodukčnú funkciu. Tieto funkcie tiež stratili svoj pôvodný význam a v súčasnosti sú menej výrazné. Je to spôsobené tým, že aj žena sa väčšinu podieľa na ekonomickom zabezpečení rodiny

a antikoncepcia zasa spôsobila nezávislosť pohlavného života a manželstva. V súčasnosti môžeme pozorovať, že mnoho detí sa rodí práve nezosobášeným párom.

Ďalším aspektom, kde sa výraznejšie prejavujú zmeny sú rolové úlohy a funkcie muža a ženy v rodine. Muž už nie je nositeľom moci, autority a jediným živiteľom rodiny, na ktorom sú všetci ostatní členovia rodiny ekonomicky závislí. Žena už nie je len opatrovatelkou detí a „ženou v domácnosti“. Rola muža a ženy sa stáva rovnoprávnou, aj keď môžeme konštatovať, že žena okrem materskej funkcie na seba prebrala aj úlohu spoluziviteľky rodiny. Často krát sa môžeme stretnúť s tým, že povinnosť ženám s rodinou pribúda. Dôsledkom môže byť preťaženie a stres, avšak na druhej strane väčšina žien víta možnosť, že sa môže realizovať aj mimo rodinu. Dvojpríjmová rodina je v súčasnosti na Slovensku (ale aj vo svete) nevyhnutná, pretože z príjmu jedného člena je ekonomicky zabezpečiť celú rodinu veľmi problematické. Novým fenoménom je aj tzv. „nové otcovstvo“, ktoré je charakteristické aktívnym zapájaním sa muža do starostlivosti o deti, s týmto súvisí aj situácia, keď je muž na „materskej dovolenke“. Toto vnímame ako pozitívny jav, ktorý má veľký prínos najmä pre deti. Myslíme si, že otec nemôže nahradiť v rodine matku a naopak. Súhlasíme s názorom F. de Synglyho, že materstvo aj otcovstvo sú rozdielne a špecifické úlohy a najlepšie fungujú ak sa vzájomne dopĺňajú. Aj keď nechceme tvrdiť, že otec nemôže byť rovnako dobrý rodič ako matka, ale pre dieťa je z hľadiska jeho optimálneho vývinu najpriaznivejšie keď sa pri jeho výchove rola matky s otcom navzájom dopĺňajú. Rola dieťaťa v modernej rodine je tiež iná ako bola v minulosti. Tento fenomén sa nazýva „vzťahové rodičovstvo“, kde dieťa je v pozícii rovnoprávného partnera, s ktorým je treba vyjednávať, aj keď zároveň je potrebné stanoviť pevné hranice. Prvoradou úlohou rodičov je, aby pomohli svojmu dieťaťu nájsť „seba samého“, jeho individualitu, výnimočnosť a jeho skrytý potenciál.

Súčasná rodina síce prechádza zmenami, ale myslíme si, že je to preto, aby zanechala staré, nefungujúce zvyky a rituály a prijala nové, aktuálnej situácii zodpovedajúce funkcie a zvyky.

Rodina sa zakladá na manželstve. V manželskom sľube muž a žena verejne prehlasujú nielen to, že sa práve teraz milujú, ale aj to, že sa nikdy neopustia. Manželstvo je unikátny vzťah a nemožno ho nahradiť iným. Unikátnosť manželstva by sa dala charakterizovať ako to, čo dáva manželstvu vnútornú silu. Práve ten „papier“, to slovo „áno“, ten verejný súhlas právne zakotvený by mal byť jedným z nástrojov, ako riešiť problémy a krízy v manželstve. Manželstvo je v každom prípade o nesmiernej zodpovednosti muža a ženy.

„Spolunažívanie bez papiera“ je to istej miery prejavom nedôvery v trvácnosť vzťahu a možno je to i o strachu zo zodpovednosti. Pritom každý človek túži po trvalom vzťahu. Spolunažívanie bez právne uzavretého manželstva znamená pre mnohých akési „zadné dvierka“, ktorými sa dá ľahšie uniknúť zo vzťahu, keď to nebude fungovať. Toto je fakt, ktorý v modernej dobe v akej sa nachádza aj naša spoločnosť stále rezonuje v ušiach širokej verejnosti. Možno niekto bude proti spolunažívaniu bez papiera namietat', bude to považovať za akési pohoršenie zo strany muža a ženy vo vzťahu k ich životnému poslaniu, ale treba si všimnúť aj druhú „stranu mince“. Má každá dvojica, ktorá plánuje spoločnú budúcnosť aj vytvorené optimálne podmienky pre naplnenie svojho životného poslania? Tu si treba položiť niekoľko otázok: majú mladé dvojice kde bývať? Sú obaja zamestnaní? Dokázali by vychovávať dieťa? Sú partneri natoľko emocionálne, intelektuálne, sociálne vyspelí, aby vstúpili do stavu manželského? Odpoveď na ne si dá každý sám...

Ja osobne sa stotožňujem s myšlienkou, že najskôr si treba život pod jednou strechou so svojim budúcim životným partnerom vyskúšať a čas ukáže, či to bude mať perspektívu alebo nie. A ak to bude mať perspektívu, tak nevidím najmenší dôvod prečo nevstúpiť do manželstva.

Sila a kvalita zväzku muža a ženy vyvoláva v rodine pocit istoty, bezpečia, lebo najdôležitejší vzťah v rodine je vzťah manželov. Kvalita tohto vzťahu sa odzrkadľuje v celkovej kvalite rodinného života. Som toho názoru, že to najlepšie, čo môžu rodičia pre svoje dieťa urobiť je, že sa budú navzájom milovať, ctiť a rešpektovať ako manželia. Manželstvo ako stavebný kameň inštitúcie nazwanej rodina je založené na zmluve, v ktorej nikto iný, iba muž a žena medzi sebou verejne uzavrujú spoločenstvo na celý život. Manželstvo vo svojej podstate je usporiadané pre počatie a výchovu detí a pre naplnenie lásky v podobe jedinečného otcovstva a materstva. Len puto muža a ženy tvorí základ manželstva a rodiny. Žena, muž, dieťa sú jedinečnými symbolmi ľudstva a rodiny. Žiadna ľudská spoločnosť by nemala relativizovať podstatu a význam manželstva a rodiny. Preto neohraničujme rodinu a manželstvo len na kus papiera potvrdzujúci spolunažívanie muža a ženy, ale majme na mysli, že manželstvo a rodina majú byť chápané ako posolstvo lásky a vzájomnej úcty.

Na záver môžeme konštatovať, že rodina a manželstvo má stále mimoriadne postavenie v živote každého človeka i v spoločnosti. Práve v súčasnej hektickej, súťaživej, uponáhľanej dobe rodina poskytuje členom bezpečný, pokojný prístav, kde sa človek môže zregenerovať a rozvíjať. Avšak vytvoriť takýto prístav nie je jednoduché, vyžaduje to

vyspelých, vyrovnaných, zodpovedných dospelých ľudí. Rodina síce prechádza zmenami, ale myslíme si, že zostáva i bude zastávať dôležité a cenné miesto v spoločnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BAUSOVÁ, Martina. 2002. Dnes už nie je také jasné, kto upratal (Deľba domácich prác a výchovy detí v súčasnej slovenskej rodine). In Chorvát, I. *Premeny rodiny v urbánnom prostredí*. Banská Bystrica : Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií, Fakulta humanitných vied, Univerzita Mateja Bela, 2002. s. 137-143. ISBN 8080557241.
- BÍMOVÁ, I. 2007. Psychologická studie motívu pozdného rodičovství. In *E - psychologie – Elektronický časopis ČMPS*, 2007, roč. 1, č.1. [cit. 2011-03-19], 36 - 47 s. Dostupné na internete: < <http://e-psycholog.eu/>>.
- BUJNOVÁ, E. 2005. *Príprava na rodinný život v rodinnom a školskom prostredí*. Nitra : Univerzita Konštatína Filozofa, 2005. 138 s. ISBN 80-8050-891-7.
- CIBULEC, J. 1984. *Manželské praktikum : Kniha pro všechny kdož chtějí více vědět o nmanželství a rodině*. Praha : Avicenum. 302 s.
- DARULOVÁ, Jolana. 2002. Poznámky k tradičnej deľbe rol z rodového aspektu (z výskumov bývalej zemianskej a živnostníckej rodiny v medzivojnovom období) In Chorvát, I. *Premeny rodiny v urbánnom prostredí*. Banská Bystrica : Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií, Fakulta humanitných vied, Univerzita Mateja Bela, 2002. s. 137-143. ISBN 8080557241.
- DUDOVÁ, R. 2008. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2008. 234 s. ISBN 978-80-7330-136-1.
- DUDOVÁ, R. – VOHLÍDALOVÁ, M. 2005. Rodina a rodičovství v individualizované spoločnosti. [online]. In: *Gender & sociologie*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, november 2005. [citované 2011-01-18]. Dostupné na internete:<<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2005112901>>. ISSN 1213-0028.
- DVOŘÁKOVÁ-ZÁVODSKÁ, Jana a kol. 2002. *Manželství a rozvody : Praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha : Linde, 2002. 104 s. ISBN 80-86131-34-4.

- HARBULÁKOVÁ, H. 2001. Cesta k uzdraveniu rodiny. In: DOMANKUŠOVÁ, Helena. *Rodina v mnohorozmernom zrkadle. Zborník z Medzinárodného dňa rodiny 15.6.2001.* Bratislava : Centrum poradensko-psychologických služieb pre jednotlivca, pár a rodinu v SR, 2001, s. 10. ISBN 80-968540-1-1.
- HARTLOVÁ, H., HARTL, P. 2000. *Psychologický slovník.* Praha : Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-830-3-X.
- HAVLÍK, R., KOŤA, J. 2002. *Sociologie výchovy a školy.* Praha : Portál, 2002. 184 s. ISBN 80-7178-635-7.
- HEWSTONE, M., STROEBE W. 2006. *Sociální psychologie.* 1. vyd. Praha : Portál, 2006. 776 s. ISBN 80-7367-092-5.
- CHORVÁT, I. K charakteru rodinných vzťahov v mestskom prostredí na slovensku. In : CHORVÁT, I. *Premeny rodiny v urbánnom prostredí.* Banská Bystrica : Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií, Fakulta humanitných vied, Univerzita Mateja Bela, 2002. s. 137-143. ISBN 8080557241.
- KASANOVÁ, A. 2008. *Sprievodca sociálneho pracovníka : Rodina a deti.* Nitra : Univerzita Konštantína filozofa, 2008. 449 s. ISBN 978-80-8094-277-9.
- KOVAČIČ, Vincent. *Model funkčnej rodiny a formovania osobnosti podľa princípov SVD a SJ.* 1. vyd. Vrútky : ProKonzult, 2002. ISBN 80-88754-09-7.
- KRATOCHVÍL, S. 2006. *Manželská terapie.* 4. rozšírené vyd. Praha : Portál, 2006. 255 s. ISBN 80-736-70-488.
- LANGMEIER, J., Křejičřová, D. 2006. *Vývojová psychologie.* 2. aktualizované vyd. Praha : Grada Publishing, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- LINHART, J., PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ, H., VODÁKOVÁ, A. eds. 1996. *Velký sociologický slovník 1. a 2. díl.* Univerzita Karlova, Karolinum: Praha 1996. 1 627 s.
- MAJERČÍKOVÁ, Jana. 2002. Je súčasná rodina v kríze? In Chorvát, I. *Premeny rodiny v urbánnom prostredí.* Banská Bystrica : Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií, Fakulta humanitných vied, Univerzita Mateja Bela, 2002. s. 137-143. ISBN 8080557241.

- MAŘÍKOVÁ, H. 2009. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností [online]. In *Sociologický časopis/Czech Sociological review*, 2009, roč. 45, č. 1 [cit. 2011-03-18], s. 89 -113. Dostupné na internete: <<http://sreview.soc.cas.cz>>.
- MATĚJČEK, Z. - DYTRYCH, Z. 2002. *Krízové situace v rodině očima dítěte*. Praha : Grada Publishing, 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
- MATOUŠEK, O. 1997. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Slon. ISBN 80-85850-24-9.
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha : Portál. 183. ISBN 978-80-7367-739-8.
- MATULÍK, J., RITOMSKÝ, A., PASTOR, K. a kol. 2002. Rodina v ohrožení – výzva pre sociálne vedy. In MATULÍK, J. a kol. *Rodina v ohrožení – výzva pre sociálne vedy. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie – Problémy a perspektívy filozofických, humanitných a sociálnych vied*. 9 – 29 s. ISBN 80-89-074-35-9.
- MOŽNÝ, I. 1990. *Moderní rodina*. 1. vyd. Brno : Blok, 1990. 184 s. ISBN 80-7029-018-8.
- MOŽNÝ, I. 2006. *Rodina a společnost*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2006. 309 s. ISBN 80-86429-58-X.
- MOŽNÝ, I. 2008. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. 310 s. ISBN 978-80-86429-87-8.
- ORAVCOVÁ, Jitka. 2006. *Kapitoly z psychologie rodiny : Vysokoškolské učebné texty*. Žilina : EDIS, 2006. ISBN 80-8070-570-4.
- PASTOR, K. 2002. Rodina a rodinná politika v 2. Demografickej revolúcii. In MATULÍK, J. a kol. *Rodina v ohrožení – výzva pre sociálne vedy. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie – Problémy a perspektívy filozofických, humanitných a sociálnych vied*. 30 – 41 s. ISBN 80-89-074-35-9.
- PASTOR, K. 2006. Inštitúcia manželstva v súčasnej spoločnosti. [online] In *Spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo*. [cit. 2011-03-24]. Dostupné na internete: <<http://www.family-sk.sk/>>.

- PAVELEKOVÁ, B. 2006. *Ako postupovať pri rozvode*. 1. vyd. Bratislava : Príroda, 2006. 35 s. ISBN 80-07-01457-8.
- PLAŇAVA, I. 2000. *Manželství a rodiny : struktura, dynamika, komunikace*. Brno : Doplněk, 2000. 294 s. ISBN 80-7239-039-2.
- POTANČOK, J. 2010. Zmeny v chápaní úlohy otca v súčasnej rodine, zaoštréné na typológiu. In *Sociológia*. ISSN 0049-1225, 2010, č. 2, roč. 42, s. 113 – 130 s.
- RADIMSKÁ, R. 2003. Individuum a rodina: teorie soukromného života podle Françoise de Singlyho. In *Sociologický časopis/Czech Sociological review*, 2003, roč. 39, č.5 [cit. 2011-03-19], 667 - 686 s. Dostupné na internete: <<http://sreview.soc.cas.cz>>.
- RADIMSKÁ, R. 2003. *Rozvedené a svobodné matky v České Republice*. [online], Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2003. [citované 2011-03-16]. Dostupné na internete: <www.genderonline.cz>. ISSN 1213-0028.
- SOBOTKOVÁ, I. 2007. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8.
- SZELIGA, Peter. 2001. Percipovanie pojmu rodina. In DOMANKUŠOVÁ, Helena. *Rodina v mnohorozmernom zrkadle. Zborník z Medzinárodného dňa rodiny 15.6.2001*. Bratislava : Centrum poradensko-psychologických služieb pre jednotlivca, pár a rodinu v SR, 2001, s. 10. ISBN 80-968540-1-1.
- ŠATÁNEK Juraj. Súčasná rodina a jej premeny. In ŠATÁNEK Juraj. *Rodinné prostredie ako faktor socializácie a personalizácie osobnosti dieťaťa. Zborník čiastkových výstupov z riešenia vedeckovýskumnej úlohy VEGA 1/0244/03*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2004. ISBN 80-8083-015-0.
- ŠIMOVÁ, Eva. 2002. Zmenili sa funkcie rodiny zmenou rolového správania sa jej členov? In Chorvát, I. *Premeny rodiny v urbánnom prostredí*. Banská Bystrica : Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií, Fakulta humanitných vied, Univerzita Mateja Bela, 2002. s. 137-143. ISBN 8080557241.
- Štatistický úrad. Údaj za rok 2001, zdroj: SSÚ Dostupné na internete: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=7059>>.

- TAMÁŠOVÁ, V. 2006. *Teória a prax rodinnej edukácie (z rodiny do života)*. Bratislava : Sapiaientia, 2006. 210 s. ISBN 80-89229-01-8.
- VÁGNEROVÁ, M. 2000. *Vývojová psychologie : dětství, dospělost, stáří*. Praha : Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.
- VÁGNEROVÁ, M. 2007. *Vývojová psychologie II. : Dospělost a stáří*. Praha : Karolinium, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
- WARSHAK, R. 1996. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 237 s. ISBN 80-7178-089-8.
- WEDLICHOVÁ, I. 2008. *Sebepojetí dospívajících a způsob výchovy v rodině*. Ústí nad Labem : Acta universitatis purkynianae, 2008. ISBN 978-80-7414-096-9.
- ZÁBORSKÁ, Anna. 2006. Může rodina zachránit' Európu? [online] In *Spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo*. [cit. 2011-03-24]. Dostupné na internete: <<http://www.family-sk.sk/>>.
- Zákon o rodine, 36/2005 Z.z., § 18 [online], [cit. 2011-03-20]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk>.